

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

LGBTİ+ TEMEL KAVRAMLAR

ATÖLYE KOLAYLAŞTIRICI KILAVUZU

LGBTİ+ TEMEL KAVRAMLAR ATÖLYE KOLAYLAŞTIRICI KILAVUZU

Yayımlayan: Kaos GL Derneği

Hazırlayan: Umut Güven

Editör: Kerem Dikmen, Yasemin Öz

Eylül 2021, Ankara

Tasarım: Ceket Medya

Basım: OnAda Tanıtım Basım Promosyon
Organizasyon San. ve Tic. Ltd. Şti.

Basım Yeri: Atalay Konfeksiyon Matbaacılık
Süzgün Cad. No: 7 Altındağ / ANKARA
Sertifika No: 47911

Kaos GL Derneği

PK 12 Tunus PTT Kavaklıdere-Ankara

Telefon: +90 (545) 340 82 28

Faks: +90 312 230 6277

E-posta: bilgi@kaosglderneği.org

www.kaosglderneği.org

www.kaosgl.org

Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği (Kaos GL) tarafından hazırlanıp yayımlanan bu kitapçık parayla satılmaz. İnsan haklarının desteklenmesi ve ayrımcılıklara karşı bilgilendirme amaçlı etkinliklerde serbestçe kullanılabilir ve dağıtılabilir.

İsveç
Sverige

Bu yayın, Avrupa Birliği'nin ve İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Ajansı'nın (SIDA) desteklediği Eşit Haklar İçin Savunuculuğu Güçlendirme projesi kapsamında çevrilmiş ve yayımlanmıştır. İçerik tamamıyla Kaos GL'nin sorumluluğu altındadır. Avrupa Birliği'nin veya SIDA'nın resmi görüşlerini yansıttığı anlamına gelmemektedir.

İÇİNDEKİLER

Giriş	2
-------	---

■ Bölüm 1: Sözlük 7

■ Bölüm 2: Harekete Geçmek İçin İnsan Hakları Eğitimi: LGBTİ+ Hakları İnsan Haklarıdır! 23

Harekete Geçmek İçin İnsan Hakları Eğitimi	24
Farkındalık Atölyelerinde Temel Yöntem ve Teknikler	25
Bir Yöntem Olarak: Deneyimsel Öğrenme	25
LGBTİ+ Temel Kavramlar ve Farkındalık Atölyelerinde Hangi Yöntemler Kullanılmalı? Temel kavramlar veya teorik bilgi deneyimsel öğrenme ile aktarılabilir mi?	28
Bir İnsan Hakları Çalışma Konusu Olarak Toplumsal Cinsiyet	29
Toplumsal Cinsiyeti Bir Grupla Tartışmak	30
Bir Atölye Tasarlamaya Başlarken	31
Grup Dinamiği	34
Grup Dinamiklerini İdare Etme Teknikleri	35
Etkinlikleri Yürütmek İçin Genel İpuçları	37
Olaylar Beklemediğiniz Şekilde Gelişirse	41
Grup İçinde Çatışma Yönetimi	43
Bir Kolaylaştırıcı/Eğitmen İçin Kendini Geliştirme Rehberi: Kendine Geri Bildirim Vermek	44

■ Bölüm 3: Egzersizler 47

LGBTİ ile İlgili Kavramlar	48
Korkulan Sorular	52
Doğru Sandığımız Yanlışlar ve Mitler	55
Durumlar Egzersizi	61
Açılma Süreci Egzersizi	70
Güvenli Alan	74
Alanlar ve Mekânlar Listesi	76

■ Bölüm 4: Sıkça Sorulan Sorulara Cevaplar 81

Temel Kaynaklar	94
-----------------	----

Giriş

Cis-heteronormatif sistemi dönüştürmek için attığımız ilk adımlardan biri olan *LGBTİ+ Temel Kavramlar Atölyelerini* nasıl daha verimli hale getirebiliriz kaygısıyla hazırlamaya başladığım bu kılavuzda, “Katılımcı yöntemlerle LGBTİ+ Temel Kavramlar Atölyesi nasıl düzenleriz? Hangi gruplarla hangi egzersizleri yapabiliriz? Grup içindeki krizlerle baş ederken nelere dikkat etmeliyiz?” gibi birçok soruya yanıtlar aradım. Bir giriş niteliğinde olan ve dört bölümden oluşan bu kılavuz, birçok kaynaktan derlenen bilgiler uyarlanarak hazırlandı.

Bu kılavuzun, sivil toplum örgütlerine, eğitimcilere ve aktivistlere hazırladıkları atölyelerinde katkı sağlamasını umut ediyorum.

Umut Güven

BÖLÜM 1

Sözlük

Cinsel Yönelim: Belli bir cinsiyetteki kişiye ya da kişilere karşı süregelen duygusal, romantik ve/veya cinsel çekimi ifade eder. Kişiler beyanlarıyla cinsel yönelimlerini ifade edebilecekleri gibi etmeye-bilirler veya baskı ve şiddet görme ihtimalinden dolayı edemeye-bilirler de. Dışarıdan gözlenerek, birtakım kalıp yargı ve önyargılar üzerinden veya varsayımlarla kişinin cinsel yönelimi anlaşılamaz. Bir kişinin kadınsa erkeklere, erkekse kadınlara karşı süregelen duygusal, romantik ve/veya cinsel çekimini ifade eden heteroseksüellik ile LGBTİ+ kısaltmasındaki lezbiyen, gey, biseksüel kimlikleri ve + şemsiye teriminin içerisinde yer alan kimliklerin bir kısmı cinsel yönelimler arasındadır. Cinsel yönelim çeşitliliği, cinselliğe ilişkin çeşitliliğin doğal bir sonucudur. Cinsel yönelimlerin hiçbirisi diğerinden daha doğal, daha sağlıklı, daha üstün, daha “normal” değildir.

Cinsiyet Kimliği: Kişilerin kendilerini ait hissettikleri ve özdeşim kurdukları cinsiyetlerini ifade eden bir tanımdır. Cinsiyet kimliği dışarıdan gözlenerek, fiziksel ya da fizyolojik özellikler üzerinden birtakım varsayımlar ya da atamalar üzerinden anlaşılamaz. Cinsiyet kimliği, sadece bedenle ilgili olmayıp, psikolojik ve sosyal yönleri de içeren bir süreç ve terimdir. Cinsiyet kimliği bir yandan kişilerin öz-belirlenim haklarını, kendi bedenleri üzerindeki tasarruflarında özgür olabilmelerini, toplumsal yaşama kendilerini eşit ve özgür hissedebilecekleri şekilde katılabilmelerini de ilgilendiren bir kavramdır.

Cinsel Kimlik: Kişinin duygusal, romantik ve cinsel çekim hissettiği kişilerle ilgili kendisini nasıl tanımladığıdır. Cinsel kimlik aynı zamanda kişilerin kendilerini bir cinsel yönelimle tanımladığında veya tanımlamadığında ya da herhangi bir cinsel yönelimle tanımlamayı uygun bulduğunda kullanılan cinsel yönelim kimliği olarak da bilinir.

LGBTİ+: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans ve İnterseks kimliklerinin baş harflerinden oluşan kısaltmadır. Lezbiyen, Gey, Biseksüel, cinsel yönelim; Trans, cinsiyet kimliği; İnterseks ise cinsiyet durumu/karakteristiğidir. Bu tanımlar dışındaki cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerini kapsama açısından son yıllarda kısaltmanın sonuna “daha

fazlası” anlamında + işareti de konulmuştu. + işareti cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği çeşitliliğinin bu kısaltmada yer alan kimliklerden çok daha fazla olduğunu işaret etmektedir.

Eşcinsel: Kendi cinsiyetinden kişilere duygusal, romantik ve cinsel yönelim içinde bulunan kişileri tarifler. Homoseksüel (homosexual) kelimesinin Türkçesidir. Zamanında bir tıp terimi olarak kullanıldığından günümüzde “homoseksüel” ile “homoseksüellik” terimleri kullanılmamaktadır. Eşcinsellik, “homosexuality” teriminin birebir çevirisi olduğu halde, “homoseksüellik” terimine yüklenmiş olumsuzluğu taşımadığından Türkiye’deki LGBTİ+ hareket tarafından gerektiğinde kullanımı devam etmektedir. Eşcinsel ifadesi her ne kadar kişinin kendi cinsiyetine dair bir bilgi vermese de; ataerkil sistemin bir sonucu da olarak kalıp yargılar sebebiyle eşcinsel denildiğinde günlük hayatta daha çok erkek eşcinseller akla gelmektedir. Oysaki eşcinsel kelimesi kişinin cinsel yönelimine dair bir ifadedir ve kişinin cinsiyetine dair bir bilgi vermez.

Lezbiyen: Kadın eşcinsel. Duygusal, romantik ve cinsel yönelimleri kendi cinsinden olanlara yönelik kadınları tanımlar. Terim, Yunan kadın şair Sappho’nun M.Ö. 6. yüzyılda yaşadığı Lesbos (günümüzdeki adıyla Midilli) Adası’nın isminden gelir. Daha detaylı bilgi için Kaos GL Derneği’nin “Söylemekten Çekinme: Lezbiyen” broşürünü inceleyebilirsiniz.

Gey: Erkek eşcinsel. 1970’lerin başında Gey Kurtuluş Hareketiyle (Gay Liberation Movement) ortaya çıktı. Bu süreçte, “homoseksüellik”ten politik bir kopuş olarak kullanıldı. “Homoseksüel” kelimesi, tıp tarafından tanımlanmış olduğu halde, “gey” kelimesi, aynı cinsiyetten insanların birbirlerine karşı duygusal, romantik ve cinsel yönelimleriyle yarattıkları hayatlarını tanımlamak için, eşcinseller tarafından tanımlandı. Bu kelimenin Türkçeye, İngilizceden olduğu gibi alınması 1980’lere rastlar. İlk kez, 1999’da “Türkiyeli Eşcinseller Buluşması” sonrasında “gay” sözcüğü, Türkçeleştirilerek “gey” olarak kullanılmaya başlandı. Eylül 2006 tarihinden itibaren de Türk Dil Kurumu elektronik sözlüğünde “gey, erkek eşcinsel” olarak tanımlandı.

Biseksüel: Birden fazla cinsiyete duygusal ve/veya cinsel ilgi duyan kişi. Biseksüellik tarihsel olarak iki cinsiyete de çekim duymak olarak tanımlansa da son yıllarda ikili cinsiyet rejimine dair eleştirilerle birlikte, birden fazla cinsiyete çekim duymak anlamında kullanılmaktadır. Kişinin hem kendi cinsiyetinden insanlara hem de diğer cinsiyetlere ilgi duyması şeklinde de tanımlanır. Biseksüellik, özellikle Avrupa’da şemsiye bir terim olarak kullanılıyor, bu eksen de politikası yapılıyor. Daha detaylı bilgi için Kaos GL Derneği’nin “Bi+Seksüeller Burada” broşürünü inceleyebilirsiniz.

Bi+: Birden fazla cinsiyete ilgi duyan, onlarla cinsellik yaşayan kişileri tanımlamak için kullanılan şemsiye terim. Biseksüelleri, panseksüelleri, poliseksüelleri, omniseksüelleri, akışkan, queer vb. içeren bir terim olarak da kullanılabilir. Daha detaylı bilgi için Kaos GL Derneği’nin “Bi+Seksüeller Burada” broşürünü inceleyebilirsiniz.

Panseksüel: Herhangi bir cinsiyete karşı çekim duymaya açık olmak anlamına gelir ve buna özellikle non-binary cinsiyet kimlikleri de dahildir. Panseksüel kişiler, biseksüel teriminin henüz “kadın ve erkekten hoşlanmak” olarak yorumlandığı yıllarda, non-binary insanlara çekim duyduklarını veya kendi cinsiyet kimliklerinin non-binary olduğunu anlatmak için bu terimi ortaya koymuştur. [Bkz. Bisexual] Kimi panseksüellerin çekim duygusu cinsiyet dışındaki özelliklere dayanır. Kimileri içinse cinsiyet çekim duygusunun temel bir parçası olmakla birlikte, bu tüm cinsiyetlere karşı deneyimlenen bir şey olabilir. Ancak tüm bunlar panseksüellerin tercihleri olmadığı anlamına gelmez.

Trans: Cinsiyeti ve/veya cinsiyet kimliği, doğumda atanan ve varsayılan cinsiyetle uyumlu olmayan kişilerin tümünü ifade eder. Şemsiye bir terim olarak da kullanılır. Kişilere doğumda atanan cinsiyet, bir atama olması ve aslında kişinin kendi iradesini ve hayatını yansıtmaması dolayısıyla birçok durumda doğru olmayabilir. Doğduğunda kendisine “erkek” cinsiyeti atanan ancak kendisi kadın olan kişilere trans kadın, “kadın” cinsiyeti atanan ancak kendisi erkek olan kişilere trans erkek denir. Trans bir cinsiyet kimliğidir ve kişiler kendilerini sadece cinsiyetleri olan ve atanmış cinsiyetle

alakası olmayan, beyanlarıyla belirlenen cinsiyet ile tanımlayabilir ve cinsiyet kimliğine ilişkin bir beyanı olmayabilir de. Trans kelimesi herhangi bir cerrahi operasyonu şart kılmaz ancak birçok trans kadın, trans erkek ve trans kişi cinsiyetlerine ilişkin uyum ve/veya geçiş süreci yürütebilir, çeşitli tıbbi ve cerrahi süreçlerden geçmek isteyebilir. Trans terimi cinsiyet kimliği ile ilgili olup, herhangi bir cinsel yönelimi işaret etmez. Trans kişiler heteroseksüel, eşcinsel, biseksüel yönelimlere sahip olabildikleri gibi, bu cinsel yönelimlerin kendilerine yetmediğini veya uymadığını da düşünebilirler.

Transseksüel: “Trans” sözcüğünün aksine transseksüel şemsiye bir terim değildir, daha çok tıp insanların tercih ettiği eski bir terimdir. Hormon terapisi, beden uyum operasyonu, mastektomi gibi tıbbi müdahalelere başvuran ya da buna niyetli kişileri anlatır.

Cinsiyet Geçiş ve/veya Uyum Süreci: Trans kadınların, trans erkeklerin ve transların cinsiyetlerine ilişkin medikal, psikolojik, toplumsal, ekonomik ve hukuksal olarak, çok geniş bir alana yansıyan, bu alanların birbirleriyle ilişkisinden doğan süreçlerini ifade eden bir kavramdır. Bu süreci tarifleyen kavrama ilişkin tartışmalar sürmeye devam etse de daha önce kullanılan “cinsiyet değiştirme” dışındaki geçiş ve uyum ifadeleri literatürde kullanılmaktadır. “Cinsiyet değiştirme” ifadesi ise trans kadın ve trans erkeklerin cinsiyetlerini “gerçek olmayan” olarak işaret ettiği, atanmış cinsiyeti doğru kabul ederek süreci “değiştirme” olarak tariflediği için doğru bir kavram değildir.

Queer: Genel anlamıyla heteronormativiteyi reddeden ve heteroseksüel olmayan insanlara işaret eder. Ancak zaman zaman heteroseksüel trans kişiler tarafından da sahiplenilmektedir. Queer özünde politik bir kavramdır, topluma dayatılan heteroseksüel anlatıları ve bunları güçlendiren “makbul LGBTİ+” siyasetini reddeder. Queer, kimi zaman LGBTİ+ yerine “heteroseksüel olmayan” anlamında şemsiye bir terim olarak da kullanılmakla birlikte, pek çok queerin yanı sıra heteroseksüel trans insanların bir kısmı da buna karşı çıkmaktadır. Bazı kaynaklarda Türkçe’de okunuşuyla kuir olarak kullanıldığı gibi, queer olarak da yazılmaktadır.

Genderqueer: Queer gibi, özünde politik bir tutumun olduğu düşünölen bu kimlik, ikili cinsiyet rejiminin reddiyle tanımlanır. Bu nedenle non-binary cinsiyet kimlikleriyle sık sık keşişim içindedir. Kendini genderqueer olarak tanımlayan insanlar cinsiyet kimliklerini ne kadın ne erkek, ikisinin arasında ya da dışında tanımlayabilir veya cinsiyet kodlarıyla sınırlanmaya karşı çıkıyor olabilir. Kimileri “genderqueer kadın” gibi ikili cinsiyet sisteminin içinde tanımlanmış kimlikleri de kullanırken bu cinsiyetlere atfedilen kodları reddetmektedir.

Non-binary: “Nan baynırı” olarak okunan bu kavram ikilik dışı, iki şeyden oluşmayan anlamına gelmektedir. Cinsiyet kimliği bağlamında ise; en genel anlamıyla kendisini geleneksel kadın ve erkek kategorilerinin içinde tanımlamayan insanların cinsiyet kimliğini tarif eder.

Gender non-conforming: Geniş anlamıyla “gender non-conforming,” cinsiyet ifadesi geleneksel cinsiyet normlarına uyum göstermeyen insanları tanımlar. Tıpkı “non-binary” gibi, “gender non-conforming” de çoğunlukla bir şemsiye terim olarak kullanılmakla birlikte, kimileri bu sözcüğü kendisini cis olarak tanımlayan, ancak giyim tarzı ya da başka çeşitli davranışlar yoluyla cinsiyet kalıplarına başkaldıran insanları anlatmak için kullanmaktadır.

Cinsiyet disforisi: Kişinin cinsiyet kimliği ile doğumunda kendisine atanmış cinsiyetin örtüşmemesinden kaynaklanan stresi anlatan tıbbi bir terimdir. Bu strese sahip olanlar ağırlıklı olarak trans kadın ve erkekler olmakla birlikte, cinsiyet disforisi non-binary insanlar tarafından da deneyimlenmektedir. Ruhsal Bozukluklar Tanı Rehberi DSM-5’e kadar “Cinsiyet Kimliği Bozukluğu” (Ing. Gender Identity Disorder) tanısı kullanılırken, cinsiyet çeşitliliğinin patolojik bir duruma dönüştürdüğü gerekçesiyle “Cinsiyet Disforisi” terimine geçilmiştir. Türkiye’de kimileri bunun için “beden disforisi” ifadesini kullanmaktadır. Ancak disfori vurgusu geride bırakılmakta ve giderek “cinsiyet uyumsuzluğu” (Ing. Gender Incongruence) tabiri geçerlilik kazanmaktadır

İnterseks: İnterseks terimi cinsiyet durumuna/karakteristiğine işaret eder. Kişilere doğduklarında atanan eril ya da dişil karakteristik özelliklerinin dışında bu kategorilere varsayıldığı şekilde uymayan ya da her iki kategorinin özelliklerini (kromozomlar, genital organlar ve /veya hormonal yapı) de taşıyan kişilerdir. Doktorlar çoğunlukla ebeveynlere interseks çocuklar üzerinde cerrahi ve başka tıbbi müdahaleler yapılmasını, böylece bedenlerinin görünürde “kadın” ya da “erkek” özelliklerine kavuşturulmasını önerir. Pek çok durumda bu müdahaleler tıbben gereksizdir ve interseks çocuklar büyüdükçe üzerlerinde çok olumsuz etkileri olabilir. Kişilerin beden özerkliklerine müdahale olan bu irade dışı işlemler insan hakları açısından da hak ihlalidir. Daha detaylı bilgi için Kaos GL, Pembe Hayat ve İnterseks Anatolya’nın Türkçeleştirdiği “İnterseks Bireylerin İnsan Haklarını Savunmak” broşürünü inceleyebilirsiniz.

Aseksüel: Genel olarak cinsel çekim ya da bir başkasıyla gerçekleştirilecek cinsel pratiklere yönelik arzu duymayan insanları tarif etmek için kullanılan bir terimdir. Ancak aseksüellik cinsel çekimin değişkenlik göstermesiyle veya böyle bir çekim olmamasıyla tanımlanan geniş bir spektrumdur. Değişen ölçülerde cinsel çekim hisseden ancak bunun için önce duygusal ve romantik bir bağ kurmaya ihtiyaç duyan kişileri tarifleyen demiseksüel, kimi durumlarda ya da zaman zaman cinsel çekim hisseden kişileri tarifleyen gri aseksüel gibi kavramların tamamını içeren bir kavram olarak Ace İngilizce’de kullanılmaktadır. Türkçe literatürde de As olarak kullanılmaya başlamıştır.

Demiseksüel: Aseksüel spektrumunun içinde yer alan demiseksüeller genellikle değişen ölçülerde cinsel çekim hisseder, ancak bunun için önce duygusal veya romantik bir bağ kurmaya ihtiyaç duyarlar.

Aromantik: Herhangi bir cinsiyete karşı romantik çekim hissetmeyen kişi.

Monoseksüel: Tek bir cinsiyete duygusal ve/veya cinsel ilgi duyan kişi.

Heteroseksüel: Duygusal, romantik ve cinsel olarak kadınsa erkeklerle; erkekse kadınlara yönelmiş olan kişi. Heteroseksüelliğin tek “doğal, normal ve makbul” cinsel yönelim olduğu anlatısı ve zorunlu heteroseksüellik sebebiyle çoğu zaman kişiler kendilerini heteroseksüel olarak tanımlamaya bile gerek duymamaktadır.

Cisgender: Siscendir şeklinde okunur. Sahip olduğu cinsiyet kimliği doğumda atanan cinsiyetle örtüşen kişilere denir.

Natrans: Cisgender kavramının Türkçesidir. Natrans terimi 2013 yılında kaybettiğimiz trans aktivist Aligül Arıkan tarafından Türkçe literatüre kazandırılmıştır.

Atanmış Cinsiyet: Doğumda ya da daha öncesinde dış genital özelliklere atanan bazı özellikler ve bunlar üzerinden inşa edilen varsayımlardan yola çıkılarak kişilere atanan cinsiyet. Çoğunlukla ikili bir kız ve oğlan / kadın ve erkek ile sınırlıdır. Sıklıkla “biyolojik cinsiyet” ya da “bedensel cinsiyet” ifadeleri kullanılsa da, kişinin kendi iradesi dışında tıp ve toplumsal ön kabuller tarafından atandığı için “atanmış cinsiyet” kavramını kullanmak daha doğrudur.

Toplumsal Cinsiyet: Gender kelimesinin karşılığı olarak Türkçe literatürde kullanılmaktadır. Farklı kültürlerde, farklı coğrafyalarda ve farklı tarihsel zamanlarda kadınlara ve erkeklerle toplumsal olarak yüklenen roller ve sorumluluklar bütünü ifade eder. Toplumsal cinsiyet kavramı; kadın ve erkeğin toplum içindeki farklı rollerini, sosyal konumlarını, ekonomik ve politik güçlerini yansıtır ve aynı zamanda tüm bunları etkiler. Toplumsal cinsiyet kavramına görünürlük kazandıran 1970’lerde kadınlık ve erkekliğin toplumsal anlamlarını tartışan feministler olmuştur. Ayrıca, toplumsal cinsiyet, toplumsal önyargı haline gelmiş iki sabit toplumsal cinsiyet kimliği düşüncesinin ötesine geçerek diğer cinsiyetleri ve cinsiyet kimliklerini de içeren bir kavramsallaştırmadır. Çoğu zaman kamusal ve özel hayatın hemen her alanında görülen toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri varsayımlar üzerinden “biyolojik cinsiyet farklılıkları” ile temellendirilir. Ancak ataerkil sistem eleştirisi, eşitsizliğin toplumsal olarak inşa edildiğini, toplumsal süreçlerle değiştirilebileceğini ve değiştirilmesi gerektiğini vurgular.

Toplumsal Cinsiyet Rolü: Toplumsal cinsiyetlere atanan rollerin bütünüdür. Kişilere yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri ve sorumlulukları kişiler arasında çoğu zaman bir eşitsizlik ve ayrımcılığa sebep olur. Bu durum, ataerkil toplumdaki cinsiyetçi yaklaşımlardan kaynaklanır.

Toplumsal Cinsiyet İfadesi/Cinsiyet İfadesi: Bir kişinin giyim, kişisel bakım, tavır, sosyal davranış ve diğer faktörler aracılığıyla cinsiyetini dışarıya göstermesi, 'cinsiyet sunumu' olarak da ifade edilir. Cinsiyet kimliği, içsel ve yerleşik bir benlik algısına karşılık gelirken, cinsiyet ifadesi kişinin cinsiyet kimliğini dünyaya nasıl sergilediğiyle, yani dışsal olarak nasıl ifade ettiğiyle ilgilidir.

Drag: Cinsiyet ve cinsiyet ifadesine ilişkin performansların tümünü kapsayan çatı bir kavramdır.

Heteronormativite: Heteroseksüelliğin tek normal cinsel yönelim olarak görülmesi, toplumsal değerlerin, kuralların ve yaşam biçimlerinin herkes heteroseksüelmiş gibi kabul edilmesidir. İnsanların kadın ve erkek olarak ikiye ayrılmasını; cinsel ilişkilerin/evliliklerin sadece ve sadece kadın ve erkek arasında olabileceğini iddia eden inançlar, düşünceler, normlar bütünüdür. Heteronormativite bu normlar bütünü üzerinden bütün bir toplumsal yapıyı inşa eder.

Heteroseksizm: Heteroseksüelliği bir zorunluluk olarak gören ve tek varoluş biçimi olarak dayatan heteroseksizm bir ayrımcılık ideolojisidir. Cinsiyetçilik ve ikili cinsiyet rejimi ile yakından ilişkilidir. Heteroseksizm doğal, normal, üstün ve kabul edilir olan cinsel yönelimin heteroseksüellik olduğunu öne süren; heteroseksüel olmayan her türlü davranış, kimlik veya ilişkiyi damgalayan, reddeden ve aşağılayan ideolojik sistem anlamına gelir. Cinsiyetlere heteroseksüel cinsel yönelim de atayan heteroseksizm, baskı, eşitsizlik ve şiddet yaratan bir ayrımcılık ideolojisidir.

İkili cinsiyet rejimi: Atanmış cinsiyetler üzerinden sadece iki cinsiyet olduğunu, bunun kadın ve erkekten ibaret olduğunu öne süren ve bunu bir zorunluluk olarak dayatan baskı biçimine verilen isimdir. Cinsiyetin, toplumsal bir sistem aracılığıyla maskülen/erkek ve fe-

minen/kadın şeklinde birbirine karşıt olarak konumlandırılan iki form ile sınıflandırılmasıdır. Bu rejim aynı zamanda cinsiyetlere “biyolojik” bir öz atfeder, bu öz üzerinden toplumsal cinsiyetin inşa edildiğini savunur, toplumsal cinsiyeti birbirine karşıt ve tamamen farklı olduğunu öne sürdüğü iki cinsiyetle sınırlar. Bu model bu iki liğin dışındaki non-binary gibi kimlikleri yok saymanın yanı sıra, cinsiyetçilik, heteroseksizm ve cisseksizmin sürekli yeniden üretilmesine yol açar. Cinsiyeti kişilere atanan cinsiyete indirgeyerek bir yandan trans kadınların, trans erkeklerin ve transların cinsiyetlerini de kendi beyan ve iradeleri dışında tanımlar ve bu tanımlar üzerinden eşitsizlik yaratır. İkili cinsiyet rejimi bir yandan da tek tip bir “kadınlık” ve “erkeklik” tanımı yaparak bu tanımlara roller de atar.

Cisnormativite: Cisgender olmanın tek normal cinsiyet kimliği olarak görülmesi, toplumsal değerlerin, kuralların ve yaşam biçimlerinin herkes cisgender cinsiyet kimliğindeymiş gibi kabul edilmesidir. Bu normatif anlayış cisgender olmayan kimliklerin görünmez kılınmasına neden olduğu gibi cisgender kimliğin trans kimliğinden daha üstün olduğu varsayımına da dayanır. Bütün bir toplumsal yapıyı inşa eden cisnormativite, trans kimlik ve deneyimleri ikincileştirir ve bir yandan da trans kimlikleri cisgender kimlik üzerinden anlamlandırır, cisgender olmayı merkeze alır.

Cisseksizm: Cis insanların üstünlüğüne, cis insanların cinsiyetlerinin translardan ve cis olmayan herkesten daha “doğru, doğal ve gerçek” olduğuna yönelik ayrımcılık ideolojisidir. Bütün bir toplumsal hayatı cis insanlara göre tasarlayarak bir yandan transların varlığını yok sayar; diğer yandan ise transların cislerle eşit olmadığı ayrımcılığı üzerinden baskı ve şiddet mekanizmaları yaratır. Cisseksizme örnek olarak cisgender insanlara ayrıcalıklı /öncelikli muameleyi onaylayan davranışlar bütünü, cisgender olmanın bir şekilde trans olmaktan daha iyi ve daha ‘gerçek’ olduğu düşüncesini güçlendiren söylem ve eylemler gösterilebilir.

Monoseksizm: Herkesin tek bir cinsiyete yöneldiği varsayımına dayanan ayrımcılık ideolojisi. Bu ayrımcı ideoloji varsayımın yanı sıra sürekli olarak toplumsal yapıyı herkesin tek bir cinsiyete yönelmesi

gerektiği üzerinden de inşa eder. Bi+ yelpazesindeki kişilere dönük önyargılar üretir. Toplumsal anlamda biseksüellere ve monoseksüel olmayanlara karşı ceza, monoseksüellere ödül vadetmeyi içerir. Daha detaylı bilgi için bitopya.org internet sitesini ve/veya Kaos GL Derneği'nin "Bi+Seksüeller Burada" broşürünü inceleyebilirsiniz. Monoseksizm çoğu zaman "atanmış cinsiyeti" esas olarak transfobiyle de iş birliği yapar.

Alloseksizm: Cinsel çekim duymayı bir norm olarak inşa ederek, toplumsal hayatı tüm insanların başkalarına karşı cinsel çekim duya- cağı varsayımıyla düzenleyen ayrımcılık ideolojisi.

Homofobi: Bu terim, eşcinsellere yönelik önyargı ve nefreti anlatır. Eşcinselleri ve eşcinselliği aşağılayan, hakaret ya da komedi unsuru olarak gören söylem ve eylemlerin tümünü içerir. Nefret söylemi ve nefret suçları ile yakından ilişkilidir. Bireysel ve psikolojik bir korkudan ziyade, toplumsal hiyerarşilerden güç alan, o hiyerarşileri sürekli olarak yeniden üreten bir toplumsal olgudur. Homofobi adil ve özgür bir yaşamı savunan herkesin sorunudur. Homofobi kavramı bir süre özellikle sosyal psikolojide tüm LGBTİ+'lara karşı nefret ve önyargıyı tanımlayan bir kavram olarak görülse de, homofobi, bifobi ve transfobi birbiri ile ilişkili ancak ayrı kavramlardır.

Lezbofobi: Bu terim, özel olarak lezbiyenlere yönelik önyargı ve nefreti anlatır. Lezbiyenleri ve lezbiyen olmayı aşağılayan, hakaret ya da komedi unsuru olarak gören söylem ve eylemlerin tümünü içerir. Nefret söylemi ve nefret suçları ile yakından ilişkilidir. Bireysel ve psikolojik bir korkudan ziyade, toplumsal hiyerarşilerden güç alan, o hiyerarşileri sürekli olarak yeniden üreten bir toplumsal olgudur. Lezbofobi adil ve özgür bir yaşamı savunan herkesin sorunudur.

Geyfobi: Bu terim, özel olarak geylere yönelik önyargı ve nefreti anlatır. Geyleri ve gey olmayı aşağılayan, hakaret ya da komedi unsuru olarak gören söylem ve eylemlerin tümünü içerir. Nefret söylemi ve nefret suçları ile yakından ilişkilidir. Bireysel ve psikolojik bir korkudan ziyade, toplumsal hiyerarşilerden güç alan, o hiyerarşileri sürekli olarak yeniden üreten bir toplumsal olgudur. Geyfobi adil ve özgür bir yaşamı savunan herkesin sorunudur.

Bifobi: Bu terim, biseksüellere ve bi+ şemsiyesi altındaki kimliklere yönelik önyargı ve nefreti anlatır. Biseksüelleri ve biseksüel olmayı aşağılayan, hakaret ya da komedi unsuru olarak gören söylem ve eylemlerin tümünü içerir. Nefret söylemi ve nefret suçları ile yakından ilişkilidir. Bireysel ve psikolojik bir korkudan ziyade, toplumsal hiyerarşilerden güç alan, o hiyerarşileri sürekli olarak yeniden üreten bir toplumsal olgudur. Bifobi adil ve özgür bir yaşamı savunan herkesin sorunudur.

Transfobi: Bu terim, trans kadınlara, trans erkeklere ve trans şemsiyesi altındaki kimliklere yönelik önyargı ve nefreti anlatır. Transları ve trans olmayı aşağılayan, hakaret ya da komedi unsuru olarak gören söylem ve eylemlerin tümünü içerir. Nefret söylemi ve nefret suçları ile yakından ilişkilidir. Bireysel ve psikolojik bir korkudan ziyade, toplumsal hiyerarşilerden güç alan, o hiyerarşileri sürekli olarak yeniden üreten bir toplumsal olgudur. Transfobi adil ve özgür bir yaşamı savunan herkesin sorunudur.

HIV / AIDS: HIV, (Human Immunodeficiency Virus) Türkçe literatürde “İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü” olarak geçmektedir. Kan, meni, rahim salgıları ve anne sütüyle aktarılan ve aktarım sonrası vücuttan tamamen çıkarılması şimdilik mümkün olmayan bir virüstur. Kanında HIV tespit edilen kişiler için “HIV pozitif” denilmektedir. Düzenli HIV tedavisiyle kanlarındaki virüs yükü belirlenemeyecek kadar baskılanan HIV pozitif kişiler, bu seviyeyi korudukları sürece başkalarına HIV aktarmazlar; bu durum (B)elirlenemeyen =(B) ulaştırmayan terimiyle ifade edilir (B=B).

AIDS (Acquired Immune Deficiency Syndrome) ise “Edinilmiş Bağışıklık Yetmezliği Sendromu” olarak adlandırılır. Kendi başına bir hastalık değil, HIV’in neden olduğu semptomların, yani bağışıklık yetersizliğinden doğan başka enfeksiyonların görüldüğü bir sendrom ve evredir. AIDS hastalığı, AIDS hastası ya da AIDS’li birey gibi ifadeler bu yüzden oldukça yanıltıcıdır. HIV ile yaşayan herkes AIDS evresinde değildir, tedavi altında olan kişiler genellikle yaşamı boyunca AIDS evresine gelmezler. Ayrıca AIDS evresindeyken etkili tedavi sonucu bu evreden çıkmak da mümkündür.

HIV Fobi: HIV ve AIDS ile yaşayan insanlara yönelik irrasyonel bir korkudan beslenen nefret, dışlama ve ötekileştirme. Kendisine HIV aktarılmasına dair yoğun ve dindirilemez bir kaygı için kullanılan “AIDS fobi”nin aksine HIV fobi, öznelere merkezine alan politik bir terimdir. HIV pozitif tanısı almış kişileri bunu paylaşmaya zorlamak veya kişilerin eğitim, sağlık gibi hizmetlere erişimini engellemek yaygın HIV fobi biçimlerindendir.

İnsan Hakları: İnsan hakları milliyet, ikamet, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, ulus ya da etnik köken, renk, din, dil, engellilik, yaş ya da herhangi bir diğer statüsüne bakmaksızın tüm insan varlığına ait olan hakları ifade eder. İnsan hakları herkesi sadece yaşam bakımından değil, aynı zamanda onur bakımından da eşit olduğunu ileri sürer. Bu haklar evrenseldir, devredilemez, birbiriyle ilgili, birbiriyle bağlantılı ve bölünemezdir. İnsan hakları başta İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi olmak üzere pek çok uluslararası ve bölgesel insan hakları sözleşmesiyle garanti altına alınmıştır.

Ayrımcılık: Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Komitesinin Genel Yorumu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) Kararları ve Avrupa Birliğinin (AB) Ayrımcılığa Karşı Yönergeleri birlikte düşünüldüğünde, “ayrımcılık” terimi, ayırma, dışlama, kısıtlama veya ırk, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, dil, din, etnik, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum, siyasi veya diğer görüşlere dayalı olarak gerçekleştirilen ve bütün hak ve hürriyetlerin herkes tarafından tanınmasını ve kullanılmasını engelleyecek veya tanınmasını ve kullanılmasını sınırlandıracak ayrımcılığı kast etmektedir.

Önyargı: Bir grup veya o grubun üyelerine ya da üyesi olduğu varsayılan kişilere karşı genelde negatif bir ön değerlendirme olarak tanımlanır. Psikolojide genelde kullanıldığı şekliyle önyargı, sadece bir fikir ya da inanç üzerine bir beyanat değil, horgörme, sevmeme ve nefret gibi duyguları içeren bir tutumdur.

Kalıp Yargılar: Kalıp yargılar (stereotip) bir grubun üyeleri hakkında genellemeler ya da daha çok aşırı genelleme anlamına gelir. Ön-

yargıda olduğu gibi bu genellemeler de bazen olumlu olabilir ancak çoğunlukla olumsuzdur.

Damgalama: Sosyal bilimlerde kişinin toplumsal kişiliğini olumsuz yönde etkileyen bir etiket; kişinin toplum tarafından reddedilmesine yol açan fiziksel veya davranışsal özellikleridir. Fiziksel engel, zekâ geriliği, sabıka, ruh hastalığından dolayı tedavi görmüş olma, farklı bir ırka, dine, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine sahip olma vb. buna birer örnektir. Damgalama, ayrımcılık, tecrit edilme, öz-i-majın ve öz-saygının yara alması gibi çeşitli ekonomik, sosyal ve ruhsal sonuçlara yol açabilir.

Nefret Suçu: Suçun mağduru ırkı, rengi, etnik kökeni ya da uyruğu; dini, cinsiyeti, cinsel yönelimi, cinsiyet kimliği, yaşı, fiziksel veya zihinsel engelleri gibi özelliklerinden hedef oluyorsa nefret suçundan bahsedilir. LGBTİ+'ların maruz kaldığı baskı, hakaret, yaralama, öldürme, soygun, gasp, kötü muamele veya işkence, taciz veya tecavüz bilinen nefret suçlarıdır. Eğer bu suç bir defaya mahsus olarak işlenmemişse ve süreklilik arz ediyorsa, suç işleyenler nefret grubu olarak adlandırılır. Bu suçları engellemeye ve suç işleyenleri cezalandırmaya yönelik düzenlenmiş yasalara ise nefret yasası denir. TCK'nın ayrımcılığı düzenleyen 122. Maddesi "Nefret ve Ayrımcılık" adını aldığı halde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği korumaya dahil edilmemiştir.

BÖLÜM 2

Harekete Geçmek İçin İnsan Hakları Eğitimi:

LGBTİ+ Hakları
İnsan Haklarıdır!

■ Harekete Geçmek İçin İnsan Hakları Eğitimi

İnsan hakları eğitiminin öncülerinden biri olan Flowers, insan hakları konusundaki bilgilerin aktarılmasını, gerekli tutum ve davranışların geliştirilmesi süreci olarak tanımlamaktadır.¹ Dolayısıyla insan hakları eğitiminin teoriden çok pratiğin öne çıkarılması beklenmektedir. Aksi takdirde yaşantı haline getirilemeyen bir bilgi, alana da hizmet edemeyecektir.

İnsan Hakları eğitiminin savunucusu Tibbitts'e göre ise, insan hakları eğitimi sadece makul programlar hazırlamaktan ibaret değildir. Hazırlanan programların değerlendirilmesi ve alınan dönütler doğrultusunda yenilenmesini de içeren geniş bir boyuttan bahsetmek gerekir. Ona göre insan hakları eğitimi, program içeriği ve stratejiler hazırlamak için standartların konulması olduğu gibi uygun bir öğrenme teorisiyle, öğrenme amaçlarına (bilgi, değer ve yetenek) ulaşmak açısından programların etkilerinin değerlendirilmesiyle ve toplumsal değişime olan katkılarıyla daha da güçlendirilmesi olduğu şeklinde ifade etmektedir.²

İnsan hakları eğitimi soyut bir öğrenme alanı olmaktan çok somut, uygulamalı ve bireysel katılımı içerir. İnsan hakları eğitimi çoğunlukla tutum ve davranışların içselleştirilerek yaşantı haline getirilebilen bir anlayışı içerir. Teori kadar pratiğe ve bilince de önem verilmesi gereken bir eğitim alanıdır. Heteronormatif sistemin LGBTİ+'ların yaşamındaki etkilerini ve LGBTİ+'ların maruz bırakıldığı ayrımcılıkları daha iyi kavramak ve katılımcıların bu konuda harekete geçmelerini sağlayacak farkındalığı kazandırmak için, bireysel katılım sağlayarak ve kendi fikirlerini tartışarak öğrenebildiği uygulamalı bir alan yaratmak etkili bir yöntemidir.

Özgürleştirici bir eğitim metodu, gözlemlerde bulunmayı, analiz yapmayı, çıktılarıyla özdeşleşmeyi ve değişim için plan yapmayı geliştirir. Böylece bir eğitim hiç kuşkusuz katılımcıların yaşamlarını kapsayan, onlara kılavuzluk yapacak olan ilgi çekici bir zemin sağlar.³

1 FLOWERS, Nancy. The Human Rights Education Handbook: Effective Practices For Learning, Action And Change, Minneapolis: The Human Rights Resource Center.

2 TIBBITTS, Felisa. (2002) Understanding What We Do: Emerging Models For Human Rights Education. International Review Of Education.

3 ZIV, G. Haggith. (2004). Eleştirel Pedagoji, İnsan Hakları Eğitimi için Pedagoji. Nasıl Eğitiliyoruz? İnsan Hakları Eğitimi ve Ders Kitapları Araştırmaları Uluslararası

“Öğrenilenlerin kalıcı olması ve öğrenen kişilerin potansiyellerinin tamamını kullanabilmeleri için aktif ve katılımcı yaklaşımlar büyük önem taşır.”

■ Farkındalık Atölyelerinde Temel Yöntem ve Teknikler

Farkındalık kazandırmaya yönelik atölyelerde sadece bilginin aktarılması yetersiz bir yöntemdir. Soyut kavramsal bilgilerin tek yönlü akışının olduğu ve özümsemediği öğrenme sürecinde, katılımcının pratik yaşamında bu bilgileri kullanma ve davranışlarına yansıtma ihtimali de düşük olacaktır. Bu yüzden tartışmaya dayalı, iş birliği ve dayanışmayı içeren öğrenme yöntemleri düşünce ve davranışları dönüştürmede biz aktivistlere fayda sağlar.

Burada amaç katılımcının, LGBTİ+ temel kavramlarını hak temelli literatüre uygun olarak öğrenerek günlük diline yansıtması, yerel ve küresel ölçekte LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılıklara karşı fikir sahibi olması ve farkındalık kazanması, olay ve olgular karşısında pasif değil etkin olarak görüş ve öneriler getirebilmesi ve bilgiyi yapılandırarak öğrenme sürecini tamamlamasıdır. Tüm kazanımların elde edilmesindeyse, katılımcı bir öğrenme süreci en verimli yöntem olarak karşımıza çıkar.

Eğitimin süreci ile amacı birbiriyle uyum içinde olmalıdır. Ayrımcılık karşıtlığı ile eşitlik konuşurken ve bu alanda farkındalık oluşturmayı amaçlarken, eşitlikçi ve kapsayıcı yöntemler kullanmak bu uyuma bir örnektir.

■ Bir Yöntem Olarak: Deneyimsel Öğrenme

Bu öğrenme modelinin temelini insanların *yaşamış* deneyimleri meydana getirmektedir. Bu nedenle bazı kaynaklarda “yaşantısal öğrenme döngüsü” olarak da karşımıza çıkmakta. Bu modeldeki amaçlardan biri, kişinin bilgilerini açığa vurmasına imkân oluşturmak, katılımcıların bilgilerini tartışması için gerekli alanlar oluşturmak ve paylaşımlarını sağlamaktır.

Sempozyumu Bildirileri. İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yayınları.

Öğrenme teorisi üzerinde, bilginin doğası hakkındaki farklı görüşlerden doğan -Dewey, Kolb, Knowles gibi bilinen isimlerle ilişkili- birçok farklı gelenek vardır. Bu ve diğer yazarlar tarafından geliştirilen deneyimsel öğrenme kuramları, farklı insanların farklı şeyleri kendi öğrenme yollarıyla ve bu şekilde algıladıkları tecrübeleri ile kendi öğrenmelerini nasıl sağladıkları hakkında açıklamalar sunar. Bu bireyselleştirici konsept, farklı sosyal etkileşimlerin deneyimsel öğrenmeye temel oluşturduğu felsefi yapıcılık ilkesi tarafından destek bulur. Kişilerarası etkileşimin temel rolü, öğrenme bölümlerinin bulunduğu konuların önemi ile birlikte, deneyimsel öğrenme teorilerini daha geniş bir teorik çatı olan sosyal öğrenme kuramına dahil etmesidir.

Bu tür eğitim modelleri öğrenenler ve çevreleri arasında dinamik bir ilişki görür. Öğrenimi bir döngü olarak kavramak; fikirler ve deneyimler arasında sürekli etkileşim olduğunu ve birbirlerini beslediklerini/şekillendirdiklerini anlamak demektir.⁴ Öğrenme “*deneyimin dönüştürülmesi yoluyla bilginin yaratılmasını sağlayan süreç*” olarak tanımlanır.⁵

Hepimizin çeşitli tarzlardan oluşan öğrenme biçimlerine yatkınlığı vardır. Kolaylaştırıcılar / eğitimi düzenleyenler olarak bunun farkında olmalı ve katılımcıların yeteneklerini ve ilgilerini harekete geçirecek çeşitli metodolojiler kullanmalıyız.

Deneyimsel Öğrenme Modeli (Experiential Learning Model), 1984 yılında David Kolb tarafından yayınlanan **Deneyimsel Öğrenme: Öğrenmenin ve Gelişmenin Kaynağı Olarak Deneyim (Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development)** kitabında paylaşılmıştır. Zaman içinde bu modele çok çeşitli uyarlamalar ile düzenlemeler eğitimciler ve aktivistler tarafından yapılmış ve uygulanmıştır.

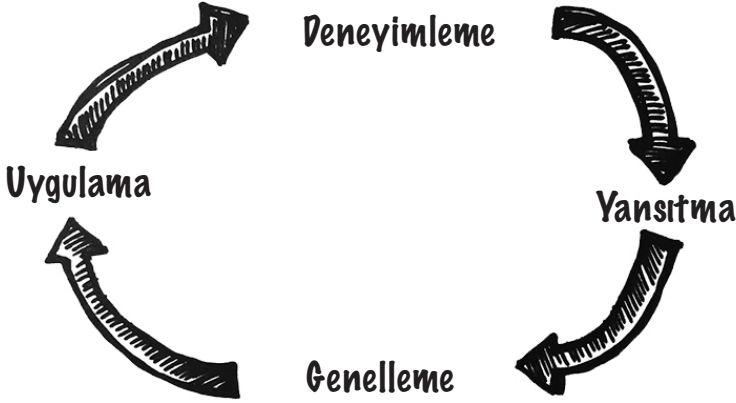
Deneyimsel öğrenme insan hakları ve barış eğitimlerinin temel hareket noktalarından biridir çünkü iletişim, eleştirel düşünme, savunuculuk ve karşılıklı saygı öğretilenler değil deneyim ve uygulama yoluyla öğrenilebilecek şeylerdir. Ancak deneyim de tek başına yeterli

4 Kolaylaştırıcılar İçin Şiddetsiz Yöntemler El Kitabı

5 Deneyimsel Eğitim Merkezi/ www.demturkey.com

değildir, deneyimden bir şey elde edebilmek için olan bitene yönelik kafa yormak, sonuca varmak ve öğrenilen şeyi pratik olarak uygulamak oldukça önemlidir. Pekiştirme olmaksızın öğrenilen şeyler aynı hızda kaybolabilir.⁶

Kolb'un "Deneyimsel Öğrenme" yaklaşımında dört temel aşama mevcuttur.

Deneyimsel Öğrenmenin 4 Temel Aşaması:

- **Deneyimleme-Hissetme:** Deneyimleme ve/veya yapma hali söz konusudur. Kolaylaştırıcı/eğitmen katılımcılara mevcut konuda deneyimleme alanı oluşturmak için etkinlik sunabilir.
- **Yansıtma:** Sonrasında bu deneyimle ilgili paylaşımlar ve tartışmalar "yansıtılır". Söz konusu deneyime dair duygu ve düşünceler gözden geçirilir.
- **Genelleme:** Kavram ve durumlarla bağlantılar kurarak genelleştirilir. Kendi deneyimi ve başkalarının deneyimlerine dair tanıklıklarıyla birlikte, edinilen şablonları gerçek dünya ile ilişkilendirir.

6 Bu paragraf *Pusula/Compass* kitabı ve Uluslararası Af Örgütü LGBTİ Bireylere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadeleye Yönelik İnsan Hakları Eğitimi Programı Eğitici El Kitabından derlenmiştir.

- **Uygulama:** Öğrenilenler uygulamaya geçer, farkındalık kazanılır veya davranış değişimi gözlenir. Dördüncü aşama olan “uygulama/apply” ile kişiler farkındalık yaratmayı hedeflediğimiz konuyu kavramak için pratik eylemler geliştirirler. Kişilerin işin içine girmeleri için gerçekçi fırsatların yaratılması büyük önem taşır. Bu sadece öğrenme sürecinin mantığa dayanan bir sonucu değil aynı zamanda bir sonraki döngünün temelini atacak yeni bilgi, beceri ve tutumları güçlendirmek için etkili bir araçtır.

LGBTİ+ Temel kavramlar atölyesinde hangi kavramın ve söylemin neden hak temelli kullanıma uygun olduğu veya olmadığı tartışılırken, doğru yönergeler ile kavram/söylem tartışmalarını katılımcıların yürütmesine alan açmak; günlük hayatta yaygın kullanımı olan bazı fobik söylemlerin farkındalığını kazanma amacıyla ‘egzersizler’ ile öğrenme sürecini işletmek deneyimsel öğrenmeye dair verilebilecek örneklerden biridir.

Sosyal Öğrenme Teorisi

Sosyal öğrenme kuramı, deneyimin ve deneyimsel öğrenme sonuçlarının temelde toplumda nerede konumlandığı hakkında teorik bir bakış açıdır. Tamamen bireysel bir süreçten ziyade öğrenmeyi sosyal ve kültürel bir kavram olarak görme eğilimine sahiptir.

■ LGBTİ+ Temel Kavramlar ve Farkındalık Atölyelerinde Hangi Yöntemler Kullanılmalı? Temel kavramlar veya teorik bilgi deneyimsel öğrenme ile aktarılabilir mi?

Öğrenmenin temel koşullarından biri katılımdır. Dolayısıyla harcadığımız emeğin ve hedeflediğimiz değerlerin amacımıza uygun olarak hayata geçmesini istiyorsak, daha katılımcı yöntemleri ‘olabildiğince’ benimsemek yerinde olacaktır.

En basit haliyle, deneyimsel öğrenme bilgi ve anlamı gerçek hayattaki deneyimleri kullanarak inşa etmektir ve deneyimsel öğrenmeden sadece uygun bir şekilde işlendiği taktirde verim alınır. Bu verimin, teoriyi doğru bir şekilde anlamakla doğrudan ilişkili olduğunu ve öğrenmeyi desteklediğini de söylemek mümkün.

Öğrenme, sadece artan deneyim ile değişmez, bir önceki deneyimler katılımcıların yeni deneyimlere yaklaşımını etkiler ve sonuç olarak farklı şeyleri öğrenme yetilerini (hem niceliksel ve niteliksel olarak) değiştirir.

İlk olarak, insanların yeni ve önceki deneyimleri arasında ortak olan şeyleri belirlemesi gerekir. İkincisi, sadece neyin farklı olduğunu değil neden farklı olduğunu da tanımlayabilmeleri gerekir. Bu durum da toplumsal normlardan fazlasıyla etkilenen LGBTİ+’ya dair bilgilerimizi son derece etkilemektedir, bu yüzden bu öğrenme süreci LGBTİ+ farkındalığı geliştirmemizdeki kritik noktaya temas eder.

Bu noktadaki zorluk, “katılımcı” bir atölye organize etmenin her koşulda farklı imkanlara göre mümkün olmasındadır. Çok kalabalık gruplarda her yöntemi uygulayamayız veya her kolaylaştırıcı bu katılımcı yöntemleri uygulamak konusunda aynı rahatlığa veya görüşe sahip olmayabilir. Dolayısıyla grup dinamiklerini iyi analiz etmemiz; grup kalabalık da olsa, dirençlere sahip bir grup da olsa “olabildiğince” katılımı sağlayan yöntemleri atölyeye dahil etmemiz daha çok verim almamızı sağlar. Aynı şekilde atölye yürüten kişilerin de kendilerini sürekli yenilenen ve gelişen atölye yöntemleri ve öğrenme metotlarına olabildiğince açık tutması bu süreci olumlu yönde etkiler.

■ Bir İnsan Hakları Çalışma Konusu Olarak Toplumsal Cinsiyet⁷

Toplumsal cinsiyet hem analitik bir kategoridir -kimliklerin nasıl oluşturulduğuna ilişkin bir düşünme yöntemi sunar- hem de toplumda gücün dağılımına değinen politik bir fikirdir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet toplum, hukuk, politika ve kültür konularında kafa yorarken bunların hepsine dokunan bir konudur ve çoğunlukla sınıf, etnik kimlik, yaş ve fiziksel yetenekler gibi toplumsal pozisyonlarla ve kimliğin diğer yönleriyle bağlantılı olarak tartışılmaktadır. Çünkü toplumsal cinsiyet, farklı kültürlerde, farklı coğrafyalarda ve farklı tarihsel zamanlarda cinsiyetlere toplumsal olarak yüklenen roller ve sorumluluklar.

7 Şebeke TOPLUMSAL CİNSİYET KONUS(MA)LARI: Gençleri etkileyen toplumsal cinsiyete dayalı şiddet hakkında bir kılavuz’un içindeki çeviri metinler esas alınarak derlenmiştir.

luklar bütünü ifade eder. Tipik olarak “kadınlara ya da erkeklere” ait özellikler ve beceriler ile değişik durumlarda kadın ve erkeklerden genellikle beklenen davranış biçimlerini de içerir. İkili bir cinsiyet anlayışı üstünden şekillenirken, toplumdaki yansımaları da bu şekilde pekiştirilir ve sürdürülür.

Bizler kendimizi belirli şekillerde ve toplumsal cinsiyet hakkındaki toplumda yer alan imgeler, kodlar ve varsayımlarla tanımlamayı öğreniyoruz. Toplumsal cinsiyet hakkındaki bu kavrayışlar insanların toplumumuzda nasıl görüldüğünü ve onlara ne çeşit olanaklar sunulacağını ve sunulmayacağını da önemli biçimde etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet fikrini ve bu fikirden çıkan diğer düşünceleri kabul etmek demek; değişmeyen ve herkesin kabul ettiği biyolojik bir kategori olmadığını, bunların bizlerin toplumsal ve kültürel olarak anlamlandırdığı kategoriler olduğunu kabul etmektir.

■ Toplumsal Cinsiyeti Bir Grupla Tartışmak

- **Toplumsal cinsiyet hassas bir konudur:** Toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet konuları hakkındaki anlayışlar ve hisler çoğunlukla derin bir biçimde kişisel olabilir ve bu konuyla ilgili konuşmalar geçmiş ya da şu andaki hatıraları ve duyguları ortaya çıkarabilir. Kimlikle ilgili konularla uğraşırken grubun içindeki kişilerin duygularını bilmemiz ve öngörmemiz tam anlamıyla mümkün olmaz. Grubunuzla bu tür tartışmalara girmeden önce bu konuları nasıl hassas ve sorumluluk sahibi bir şekilde onlarla çalışabileceğinizi düşünmelisiniz.
- **Toplumsal cinsiyet politik bir konudur:** Toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet tartışmaları çoğunlukla çok ‘ateşli’ ve politik konulardır, farklı ideolojik, dini ve diğer güçlü inançları gündeme getirebilirler. Bu tür tartışmalara ya da ilgili eğitim süreçlerine kolaylaştırıcılık yapmak için kendi tavır ve inançlarımızın net bir şekilde farkında olmanız ve diğer kişilerin bu konuları anlamlı bir biçimde tartışmalarına olanak sağlayacak olan çalışmaları bilmeniz gerekir.

- **Toplumsal cinsiyet bir dil konusudur:** Yukarıda verilen tanımlara da bakarak, ‘toplumsal cinsiyet’ ve ‘cinsiyet’ kelimelerinin birbirinden ayırt edilmeden söylendiğini fark edebilirsiniz. Çoğu dilde, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasında bir ayrım yoktur, ya da toplumsal cinsiyet kavramı, Türkçe’de olduğu gibi, dile yeni girmiş olabilir. Bu iki kavramın kullanımındaki sürekli değişkenlik toplumda toplumsal cinsiyeti ele almak konusundaki kafa karışıklığımızın da göstergesi olabilir.
- **Toplumsal cinsiyet herkesi ilgilendirir:** İnsanların olduğu her yerde toplumsal cinsiyete ilişkin konular ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet potansiyeli bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyeti gündeme almak veya farkındalık sahibi olma ihtiyacı yalnızca bu alanda çalışan kişilerle ilgili değil, herkesle ilgilidir.

İnsan hakları konusunda çalışan birçok kuruluş mevcut. Toplumsal cinsiyet eşitliği, insan haklarının temel bir parçasıdır ve bu nedenle bu çalışmalar insan hakları çalışması ya da insan hakları eğitimi için özel önem taşımaktadır. Bu ilişkinin anlamı insan hakları çalışanlarının ya da eğitimcilerinin toplumsal cinsiyet konularında ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği hakkında bilgi sahibi ve bu konuları işleyecek kadar uzman olmaları gereğidir. Diğer taraftan insanlarla toplumsal cinsiyet konularında çalışmak insan hakları ihlallerinin engellenmesi ve insan hakları eğitiminin güçlendirilmesi için önemli bir yaklaşımdır.

■ Bir Atölye Tasarlamaya Başlarken

Bir atölye hazırlarken, atölyenin hedefimize ulaşması ve süreçten verim alabilmemiz için katılımcıların kişiler arası ihtiyaçlarını gözetmek önemlidir. Bunun beraberinde, atölye için ayırdığımız vakit “atölyenin konusunda” tüm bildiklerimizi anlatacağımız bir alan değildir. O kısıtlı zamanda ne kadar çok şey aktaracağımızdan daha çok düşünmemiz gereken, neyi nasıl aktaracağımız ve onun nasıl en etkili şekilde katılımcıların yaşamlarına yansıtabilecekleri sorusu etrafında şekillenmeli.

Tüm bunların beraberinde, önceliklerimizden biri **grup hakkında bilgilendirilmesidir**. Atölye için bizimle iletişime geçen görevli kişiye grubun

geçmişi, gerçekleştirdikleri eylemleri, planladıkları eylemleri, atölye deneyimlerini, bu atölyeden beklentilerini ve umutlarını sormak o atölyeyi büyük ölçüde şekillendirecektir. Bir atölyenin verimliliğini etkileyen en önemli faktörlerden biri atölyenin amacıyla katılımcıların beklentilerinin örtüşmesidir. Bu noktada dikkat etmemiz gereken unsurlardan biri, grubun kendine dönük farkındalığının da ne ölçüde olduğudur.

Örneğin, “Biz LGBTİ+ temel kavramları biliyoruz, daha derinlemesine bir atölye istiyoruz.” diyen grubun, bizim arzuladığımız “hak temelli bir zeminde” o kavramların bilgisine sahip olup olmadığı sorusuna cevap bulmak zor olabilir. Atölyeye hazırlık yaparken, grubun temel kavramlara yaklaşımının da konuşulmasına ihtiyaç duyulabileceği ihtimali göz önünde tutulmalıdır. En temeldeki bilgilerde olabildiğince ortaklaşmadan ilerlemek, grup içinde atölye sürecini olumsuz etkileyecek çatışmalara da sebep olabilir.

Hedefleri belirleyin. Gerçekleştirmeyi planladığımız atölye için hedeflerimizi netleştirmek de bir başka ihtiyacımızdır. Açık hedefler belirleyerek programı hazırlamak ve katılımcı kitleyle süreci inşa etmek alacağımız verimi artıracaktır. Hedeflerimizin birbirini tamamlayan ve destekleyen, gerçekçi olduklarından emin olmalıyız. Örneğin 2 saatlik bir atölyede hem LGBTİ+ temel kavramları detaylı tartışmayı, hem de LGBTİ+ Hareket ve Queer Teorinin tarihsel sürecini derinlemesine işlemeyi hedeflemek çok gerçekçi olmayabilir.

Amaçlara uygun araçlar. Planladığımız atölyeye dair grubun özelliklerine ve çalışacağımız konuya dair uygun araçları belirlemek için kendi kendimize veya ortak çalıştığımız arkadaşlarımızla beyin fırtınası yürütmek işlevsel bir yöntem olabilir. İnsanların ihtiyaç duydukları içerik ve yetileri öğrenmelerine yardımcı olabilecek farklı araçların bir listesini bu sayede daha rahat çıkarabiliriz.

Bazen bu süreçte gerekli yerlerle telefon görüşmesi yaparak grup için olan fikirlerimizi uyumlu hâle getirebiliriz. Ayrıca grubun içerisinde çalıştığı politik bağlam hakkında da düşünmek gerekli olabilir. Örneğin, o grubun güvenlik ihtiyaçları nedir, nasıl bir politik gündemleri var ve bu onların motivasyonlarını hangi doğrultuda etkiliyor gibi. Aynı za-

manda araçları ve yöntemlerimizi belirlerken grupta olası görünmez engelleri olan kişilerin de katılımına dair planlarımız olmalı.

Katılımcıların beklentileriyle atölyenin amaçlarını birbirine yaklaştırmının birkaç yöntemi vardır:

- Katılımcıların LGBTİ+ ile alakalı ilgi ve bilgi düzeyini tespit etmek için bir ön çalışma yapmak ve atölyenin amaçlarını bu çalışmanın bulgularıyla uyumlu hale getirmektir. Bu ön çalışma atölyenin değerlendirmesi yöntemini de belirleyebilir.
- Katılımcıları atölyenin amacı ve içeriği konusunda önceden mümkün olduğunca bilgilendirmek ve atölyenin amacından farklı beklentiler içinde olmalarını engellemektir.
- Eğer yukarıdaki iki maddeyi de gerçekleştirme imkânınız yoksa belli seviyede bir esnekliği mümkün kılacak yöntemleri ve konuları seçmek de bir diğer yöntemdir. Ancak bu seçenek, atölye yürütücüsünün becerilerini diğer iki seçeneğe göre daha fazla hesaba katmayı gerektirir.

Atölyeye Hazır Olduğunuzdan Emin Olmak İçin Üzerinden Geçebileceğiniz Bir Kontrol Listesi⁸

- Atölyenin amacı net mi? (Bir aktivist grubunu temel kavramlara dair güçlendirmek, belirli bir meslek grubunda mesleğine dair LG-BTİ+ farkındalığı kazandırmak vb.)
- Atölyeye katılacak kişi sayısı hakkında bilgi sahibi miyim? Kişi sayısına uygun bir süreç inşa ettim mi?
- Katılımcılar atölyenin içeriğinden ne kadar haberdar ve atölyeden ne bekliyorlar?
- Atölyeye katılanlar birbirlerini tanıyorlar mı? Grup ilişkileri nasıl? Çok yakın ilişkiler kuran bir grupsa veya yabancı kişilerse bu durumun grup dinamiğine olan etkilerini düşündüm mü?

8 Kaynak Üçüncü Taraf Atölyesi, Kolaylaştırıcının Rehberi (Third Side Workshop, Facilitator's Guidebook) aktaran Şiddetsizlik Merkezi

- Katılımcılar gönüllü olarak mı katılıyorlar yoksa işyerleri ya da okullarıyla alakalı bir zorunluluk sebebiyle mi katılıyorlar? Katılım sebepleri motivasyonlarını nasıl etkiler?
- Amacı ve kavramları bildiğimden, soru sorulduğu noktada katılımcılara açıklayabileceğimden emin miyim?
- Bu antrenmanı gerçekleştirebilecek tüm malzemelere sahip miyim? (Sunum varsa bilgisayar, projeksiyon vb. veya egzersizler yapılacaksa onlar için gerekli malzemeler...)
- Rahatlamış durumda mıyım? Eğer öyle değilsem beni endişelendiren nedir ve bu konuda bir şey yapabilir miyim?
- Antrenmandaki katılımcılar için “grup anlaşması” yapmanın yararlı olup olmadığını düşündüm mü?
- Tartışmada baskınlık kuran ve diğerlerinin katılımını engelleyen insanlarla nasıl baş edeceğime dair fikirlerim var mı?

■ Grup Dinamiği⁹

Grup dinamiği kavramı bir grup düzeneği içerisinde birbirleriyle iletişim kuran insanlar arasındaki etkileşimin adıdır. Ne zaman üç ya da daha fazla kişi etkileşimde olsa orada grup dinamikleri oluşur. Bu grupları iyi gözlemlediğimiz takdirde gruba dair çok fazla bilgi edinebiliriz. Grupta en az bir kişi sohbeti yönetmeye meyledecektir, fikirlerini ve yorumlarını özgürce ifade edecektir. Grupta sessiz kalan en az bir kişi olacaktır, hatta belki sohbet ile pek ilgilenip ilgilenmediğini dahi anlamakta zorluk yaşayabiliriz. Diğerlerinin sözünü kesme eğilimi gösteren kişiler veya bazen bir ihtiyaç olabilen “sessizlik” anlarından rahatsızlık duyup bunu değiştirmeye çalışanlar da olacaktır. Bu tarz hemen her grupta bulunması muhtemel olan rolleri öngörebiliyorsak, bu öngörülerimizi grup dinamiklerini geliştirmek üzere kullanabiliriz.

9 Bu bölümde Şiddetsizlik Eğitim ve Araştırma Merkezi yayını olan Kolaylaştırıcılar İçin Şiddetsiz Yöntemler El Kitabı'ndan yararlanılmıştır.

■ Grup Dinamiklerini İdare Etme Teknikleri

Gündemi ve grup dinamiklerini kolaylaştırmak için birçok teknik vardır. Aşağıdakiler en fazla bilinen ve sıkça kullanılan tekniklerden bazılarıdır.

Yaratıcı ve uyarlayabilir olmak bizim için en iyisi olacaktır. Farklı durumlar farklı teknikleri gerektirir.

Katılımı Eşitlemek

Kolaylaştırıcılar, toplantılar sırasında dikkatin adil dağılımından sorumludur. Grubun kendi içindeki dinamikleri, toplumsallaşmış davranışsal sorunlar, deneyim farklılıkları gibi sebeplerle gruplarda katılım eşit ilerlemiyor olabilir. Dikkatin sürekli belirli kişilere yöneldiği bir atölye sürecini idare etmek için belirli yöntemler kullanılabilir.

Buradaki kritik nokta o eşitsizliğin farkında olmaktır. Bazen gruplarda, her konuşmacıdan sonra bir süre beklemek ve öyle devam etmek bu eşitsizliğin önüne geçmek için faydalı olabilir. Bazı kişilerin söz almak için ve düşünmek için ihtiyacı olan zamanı onlara kazandırmalıyız. Bir diğer yöntem ise, karışık bir sırayla deneyim paylaşımı yapılan grupta veya değerlendirme alınan bir sırada, konuşan katılımcı kendisinden sonra konuşacak kişiyi seçebilir. Fakat bu yöntem her koşulda işleme-yecektir. Gönüllü katılıma herkesin açık olduğunu gözetmek önemli.

Grubu verimliliğini en çok etkileyen iki rol varsa onlar da gruba yön veren kişiyle, grupta sessiz kalan kişidir. Sessiz insanın konuşmasını kolaylaştırmak, sürekli konuşan kişinin de daha az konuşmasını sağlamak kadar zor olabilir. Sürekli yön veren kişiye şöyle söylenebilir: “Fikirlerine dair zaman izin verdiği ölçüde sonra tartışmak aklımda. Şimdi şunu konuşmalıyız.” Sessiz kişiye de, “Bu konuya dair düşüncelerinin nedir?” denebilir. Sessiz kişiye, “evet” ya da “hayır” ile cevap vereceği ve bir yandan da çok ayrıntıya giren sorular sormamak gerekir.

Not: Bu doğrudan tavır her grup için uygun değildir. Belli tip insanlarda veya grup kültürlerinde doğrudanlık uygulanabilir olabilir. Bunun dengesini, bir kolaylaştırıcı olarak grupla kurulan ilişkiye bakarak ayarlamak gerekir.

Sorunlar ve çözümler onlarca listelenebilir. Yaratıcı olmak ve yöntemler icat etmekse hepimizin biraz deneyim ve düşünce süreciyle başa-birabileceğimiz şeyler.

Listeleme

Tartışmanın daha düzgün akması için, konuşmak isteyen kişiler ses-sizce kendini kolaylaştırıcıya gösterir ve kolaylaştırıcı bir liste takibi yapar. Bu konuşanların dengesini de görmemiz için bizlere somut bir tablo oluşturacaktır.

Tempo

Toplantının temposu ya da akışı kolaylaştırıcının sorumluluğundadır. Eğer atmosfer gerilmeye başlarsa dengeyi ve iş birliğini güçlendirecek teknikler seçmeliyiz. Eğer toplantılar yavaşlıyor ve insanlar tedirginleşiyorsa bir esneme ya da gündemin yeniden düzenlenmesini önerin.

Cinsiyet Kimliği veya Cinsel Yönelim Ortaklığı Üstünden Oluşturulan Kapalı Gruplarda Çalışma

Cinsiyet kimliği ve/veya cinsel yönelim ortaklığı üstünden kurulan kapalı bir grupta yapılan çalışmalar genellikle deneyim paylaşımları, açılma süreçleri gibi konular etrafında gerçekleşir. Bu grupların kendine özgü dinamikleri, baskı yaratabilecek ya da kafa karıştıracak varsayımlardan ve imgelerden uzak bir şekilde rahatlık, yakınlık ve özgürlük olanağı sağlar. Toplumsal beklentiler ve kişisel kendini gerçekleştirme arasında bir köprü oluştururlar. Örneğin iyi çalışan bir lezbiyen-biseksüel kadın grubu aynı zamanda günlük hayatta ortaya çıkan sorunlarla ve çatışmalarla başa çıkmak için gereken araçlar ve artan kişisel farkındalık sayesinde bir aidiyet hissi ve ortaklık sağlar.

Ancak bu gruplar, kimlikler üstünden bir ortaklıkla “öylece” kurgulanmamalıdır. Planlanmış eğitim programları önemlidir ve bu programlarda kolaylaştırıcıların çalıştıkları grubun ortak amaçlarını bilip buna uygun metot seçmesi ya da metotları adapte etmesi gereklidir. Kimlikler, roller ve ilişkiler hakkında egzersizler ve kolaylaştırıcı metotlar genelde ufak uyarlamalarla kullanılabilir.

- Bu gruplarla çalışmak için, kendi nedenlerinizi ve motivasyonlarınızı bildiğinizden emin olmak önemlidir.
- Atölyeyi düzenleyeceğiniz konudaki kendi varsayımlarınız hakkında kafa yorduğunuza emin olun. Verimli bir atölyenin kolaylaştırıcısı kendine dönük, kendine yönelik sorgulamalarını her zaman devam ettirendir.
- Grupta ortaya çıkan konularla başa çıkmanız konusunda desteğiniz olduğuna emin olun.
- Çalışmanın sınırlarını fark edin. Örneğin, bu gruplar terapi grupları değildir ve en fazla yapabileceğiniz, eğer ihtiyaç duyuyorsa, birine özel bir destek almasını önermektir.

■ Etkinlikleri yürütmek için genel ipuçları¹⁰

Yardımcı kolaylaştırıcılık (Co-facilitating)

Eğer mümkünse her zaman bir başkasıyla birlikte kolaylaştırıcılık yapın. Küçük grup çalışmasında ya da kişisel ihtiyaçların karşılanmasında sorumluluğu iki kişinin paylaşmasının pratik avantajları vardır. Eğer iki kişi bir oturum yürütüyorsa, ritmi ve adımları değiştirmek ve bu sayede konuları daha ilginç hale getirmek ve katılımcıları uyanık tutmak daha kolaydır. İşler planlandığı gibi gitmezse iki kolaylaştırıcı birbirini destekleyebilir. Ayrıca bir şeyi yalnız başına gözden geçirmektense bunu biriyle yapmak daha iyi sonuç verebilir. İki kolaylaştırıcı olarak çalışmaktan daha da iyisi, etkinliklerinizi bir ekip olarak geliştirmektir.

Tanışma

Tanışma bölümü atölyelerin en başında olur. Tanışma esnasında katılımcılar atölyeye dair beklentilerini ifade edebilir, çalışmaya neden katıldıklarını aktarabilir ve kendilerini tanıtabilirler. Bu bölümde kolaylaştırıcılar da atölyenin amaçlarına ve içeriğine dair kısa bir bilgilendirme yapabilir. Yürüteceğiniz çalışmanın başında bir tanışma bölümünün olması önemlidir. Çünkü tanışma bölümü:

¹⁰ Bu bölümde Pusula kitabındaki bilgiler uyarlanmıştır.

- Hem kolaylaştırıcının hem de katılımcıların atölyeye ısınmasına katkı sunabilir.
- Katılımcıların beklentilerini atölyenin amacına göre gözden geçirmesine yardımcı olabilir.
- Kolaylaştırıcının uygulamaların esnekliğe imkân veren kısımlarını katılımcıların beklentilerine göre gerçekleştirmesine yardımcı olabilir.
- Güvenli bir atölye ortamının oluşmasına katkı sağlayabilir.

Tehditkâr olmayan bir ortam yaratın

Katılımcılar birbirleriyle etkileşim içine girmek ve bildiklerini paylaşmak için kendilerini rahat hissetmelidirler. Samimi ve cesaret veren bir yaklaşım seçin. Katılımcıların anlamadığı bir dil ya da jargon kullanmayın.

- Atölyeler esnasında özel hayata dair paylaşılan şeyler atölye dışına taşınmamalıdır.
- Bir tartışma esnasında tartışmanın tarafları birbirine karşı yargılayıcı ya da suçlayıcı olmamalıdır.
- Katılımcıların belli düzeyde birbirlerine ve kolaylaştırıcıya güvendikleri bir ortam olmalıdır.
- Katılımcılar atölyede yeni şeyler öğrenmek ve yeni beceriler edinmek konusunda desteklenmelidir.

Grup Anlaşması

Gruptaki herkesin, temel grup anlaşmasını anlaması önemlidir. Diğerleri tarafından dinlenmek, söz alıp konuşmak ve etkinliğe aktif bir şekilde katılmak için herkesin fırsatı olmalıdır. Bilinenler paylaşılırken veya sorular sorarken, ayrımcı ve nefret söylemlerini atölye boyunca önlemek gibi sınırlar belirleyin. Herkesin grup anlaşmasını doğru anladığından ve onayladığından emin olalım.

Grup anlaşmaları, çalışmanızın doğru biçimde başlamasına ve düzgün bir biçimde ilerlemesine yardımcı olur. Bu anlaşmalar grubun birlikte daha saygılı ve etkili biçimde nasıl çalışabileceğine dair bir ortaklık kurar. İş birliği alanı oluşturur.

Bir kolaylaştırıcının “kurallar” şeklinde bir liste vermesinden önce grubun kendi ilkelerini belirlemesi daha etkileyicidir. Katılımcılar kendi oluşturdukları anlaşmaya daha çok saygı duyar ve uygulamaya hevesli olur. Problemler ve çatışmalar olduğunda bu anlaşmaya geri dönmek yapmak çok kolaylaştırıcı bir rol oynayabilir.

Grubun birbiriyle ne kadar süre birlikte olacağı, nasıl yöntemlerle bir atölye gerçekleştirecek olmaları, LGBTİ+ konusunda grubun ne kadar direnç sahibi olup olmaması grup anlaşmasını yaparken düşünmemiz gereken başlıklardandır.

- Grup anlaşması güvenin yerini tutmaz. Umutları ve beklentileri belirtir.
- Grup anlaşması ayrıntılı kurallar belirtmektense ilkeler belirtmelidir. Eğer grup üyeleri ayrıntılar içinde kayboluyorsa bu durum güven düzeyinin düşük olduğu anlamına gelebilir.

Grup sözleşmesinin oluşturulma aşaması da atölyelerin amaçları arasında yer alan birbirinden öğrenme sürecinin bir parçasıdır. Atölyedeki herkesin birbirini dinlemeyi, birbirlerinin ihtiyaçlarını anlamayı ve gözetmeyi öğrenmesi adına hem grup sözleşmesinin oluşturulma süreci hem de sonrasında bu sözleşmeye uyma gayreti başlı başına önemli bir deneyimdir.

Tartışmaların kolaylaştırılması

LGBTİ+ atölyelerinde tartışma merkezi bir yerdedir. Örneğin mitler ve gerçekler konuşulurken gelen sorular veya fazlaca toplumsal kabul gören bazı mitler tartışma yaratabilir. Grupta dileyen herkesin tartışmaya katılmasına özel bir önem verin. Grubun aşına olduğu kelimeleri, ifadeleri ve dili kullanın ve yabancı olduğu kelimeleri açıklayın.

Ayrımcı bir dil kullanmadan, kişileri paylaşımcı olmaya davet etin. Küresel ve yerel politikalar vs gibi günlük hayatın yansımaları üstünden somut örnekler kurarak tartışmaları güçlendirmeye çalışın.

Bilgilendirme ve değerlendirme

Her atölyenin sonunda katılımcıların ne öğrendiğini konuşmak üzere belirli bir süre ayırın. Bu süreyi aynı zamanda etkinliğin katılımcılarının hayatlarıyla, içinde yaşadıkları toplumla ve geniş anlamda dünyayla ne kadar ilgili olduğunu tartışmak için kullanın. Üzerinde yeterince düşünmeden, insanlar birbirlerinin tecrübelerinden çok fazla şey öğrenemezler.

Bilgilendirme ve değerlendirme aşamasında aşağıdakilerle ilişkili sorular sorabilirsiniz:

- Atölye sırasında neler yaşandı, katılımcılar neler hissettiler?
- Etkinlikte ele alınan konu hakkında ne öğrendiler?
- Bundan sonra nasıl yol alabilir ve öğrendiklerini nasıl kullanabilirler?

Bu değerlendirmeler katılımcıların anonim olarak kalacağı ya da kalmayacağı biçimde yapılabilir. Anonim değerlendirmeler katılımcıların daha açık ve gerçekçi değerlendirme yapmalarını sağlayabilir.

Bazı katılımcılar atölyeden erken ayrılabilir. Erken ayrılan katılımcıların, dâhil oldukları kısma dair değerlendirmelerini almayı ihmal etmeyin. Bu hem atölyenin amaçlarına ulaşış ulaşmadığını görmek hem de mümkün olduğunca kapsayıcı olmak adına önemlidir.

Zaman yönetimi

Zamanı dikkatlice planlayın ve eldeki süreye çok fazla şey sıkıştırmaya dikkat edin. Eğer atölye tahmin ettiğinizden daha uzun sürüyorsa tartışmaya zaman ayırmak için etkinliği kısaltmaya çalışın. Öte yandan eğer bolca vaktiniz varsa tartışmayı uzatmaya çalışmayın, bir ara verin ya da grup enerjisini yükseltmek için küçük bir sohbet/egzersiz yapın.

■ Olaylar beklediğiniz şekilde gelişirse

Etkinlikler nadiren, olmasını beklediğiniz şekilde ya da size sunulduğu şekilde yürür! Bu durum, katılıma dayalı etkinliklerin hem ödülü hem de zorluğudur.

Zamanlama

Herkesin çok katılımcı/aktif olduğu ve sürenin yetmeyeceği durumlar ortaya çıkabilir. Katılımcılara ya etkinliği hemen sona erdirmeyi ya da 5 dakika içinde bitirmeyi teklif edin ya da çözüm konusunda danışın.

Zorlu tartışmalar

Bazen tartışmalar “çıkmaza girer”. Bunun sebebini bulmamız gerekir. Sebep birçok şey olabilir, örneğin üzerinde tartıştığınız konu tükenir ya da duygusal öğeler taşıyabilir. Bir soru ile tartışmayı kesip, yön değiştirmek ve yola devam etmek kararı size kalmıştır. Katılımcıların soru ya da sorunlarına yanıt sunmak konusunda asla zorunluluk hissetmeyin. Grup üyeleri birbirlerini dinleyerek ve fikirlerini paylaşarak kendi yanıtlarına da ulaşabilir.

Tartışmanın harareti içinde insanlar çoğunlukla ara verip akışı kesin-tiye uğratmaya direnç gösterirler. Fakat beş dakikalık bir ara vermek, verimsiz geçen yarım saatten veya kısır döngüye girmiş bir tartışma-dan kurtulmak için faydalı olacaktır.

Bir tartışmanın kısır döngüye sürüklendiği ya da konuşmacıların birbiri ardına birbirlerini tekrar ettikleri noktada nelerin söylendiğini özet-lemek bu sorunu çözebilir. Kolaylaştırıcı, bunu yaparak konuşulanları fark etmek yönünde dikkati çekmiş olur.

Katılımcılardan gelen direnç

‘Direnç’ kelimesiyle anlatmaya çalıştığımız şey; aksamaya ve karışık-lığa kasıtlı olarak yol açacak davranış şeklidir. Her kolaylaştırıcı kimi zaman katılımcılardan gelen dirençle karşılaşır. Direncin çeşitli biçim-leri vardır. Örneğin, oturumları etkilemenin bir yolu, alakasız sorular

sormak ya da her şeyle ilgili espri yapmaktır. Direnç gösterenlerin oynadığı başka bir “oyun” ise “kolaylaştırıcının otoritesini sarsmak”-tır. Kolaylaştırıcılara yönelik kişisel imalarda bulunmak, sürekli egzersizlere katılmaktan kaçınmak da bunlara örnek verilebilir. Bir diğer tip “oyun” ise öğrenmeyi reddetmektir. Örneğin, “evet ama....” demek gibi.

Bu durumlarda en iyi yöntem dirençten kaçınmaktır; bunun anlamı direnç gösterdiğini düşündüğünüz katılımcının direncini kırmaya uğraşmak yerine katılımcıların kendi fikirlerini dile getirebilecekleri tartışmalar için zaman yaratmak ve en önemlisi var olan problemi tartışmaya açarak katılımcıların bu konu hakkında birlikte karar vermelerine olanak sağlamaktır.

- Gruptaki her katılımcının farkında olun. Belirli bir etkinliğin, söylenen sözlerin ya da egzersizdeki özel bir bölümün hassas duyguları tetikleyebileceğini unutmayın.
- Katılımcıların kendilerini, çok da rahat hissetmedikleri bir şeyi söylemek ya da bir şeyi itiraf etmek için asla baskı altında hissetmelerini gerektiğini bildiklerinden emin olun.
- Bir etkinliğe başlamadan önce katılımcılara ısınmaları için biraz zaman tanıyın, etkinlik bittikten sonra ise soluklanmalarına izin verin.
- Her katılımcının kendi fikrinin ve katılımının önemli olduğunu hissetmesi için bilgilendirme ve tartışmaya yeterli zaman ayırmayı unutmayın.

Zor bir durumun üstesinden gelmek için en iyi yolun ne olduğuna siz karar vermelisiniz ama şunu aklınızdan hiç çıkarmayın: Genellikle bir sorunu çözmenin en iyi yolu onu su yüzüne çıkarmak ve grubun bir bütün olarak bir çözüm bulmasını sağlamak olabilir. Sadece bir grup üyesiyle uzun tartışmalara girmeyin. Bu, diğer katılımcıların hayal kırıklığına uğramasına ya da ilgilerinin dağılmasına sebep olabilir.

■ Grup içinde çatışma yönetimi

Grup içinde çatışma ortaya çıkabilir. Bu doğal bir durumdur. Bu durumda rolünüz, katılımcıların bununla baş etmelerine yardımcı olmaktır. Duygular ve değerlerle ilgili sorunlarda katılımcılar kendilerini güvende hissetmiyorlarsa, katılımcıların grup çalışmasında bazı yetersizlikleri varsa ya da konulara ya da farklı değerlere karşı farklı yaklaşımları varsa çatışma ortaya çıkabilir. Sakinliğinizi korumaya çalışın ve bireyler arasındaki çatışmanın bir parçası olmayın.

- Doğru bir şekilde yönetildiğinde çatışmanın faydalı olabileceğini ve yaratıcı sonuçlar doğurabileceğini hatırlayın.
- Bilgilendirme ve tartışma için yeterli zaman ayırın. Eğer gerekliyse daha fazla zaman ayırın.
- Grup içindeki tansiyonu düşürün. Örneğin, olaya bir bütün olarak bakmalarını sağlayacak bir şey söyleyin.
- Katılımcıları birbirlerini etkin bir biçimde dinlemeleri için teşvik edin.
- İnsanları birbirinden ayıran değil onları bir araya getiren şeylere vurgu yapın.
- Çatışmayı “yeniden üretmeden” sorunu çözecek yollar arayın.
- Çatışmanın parçası olan kişilere, başka bir zaman özel olarak görüşmeyi teklif edin. Eğer daha ciddi ve derin çatışmalar ortaya çıkarsa çözüme ulaşma işini erteleyin ve sorunu çözmek için daha uygun bir fırsat yakalamaya çalışın.

Grup içinde ortaya çıkan çatışmalar ve çözüm yöntemleri, toplumda ortaya çıkan çatışmaların nedenlerinin ve bunlarla ilgili zorlukların anlaşılması ve kavranması için kullanılabilir.

■ Bir Kolaylaştırıcı/Eğitmen İçin Kendini Geliştirme Rehberi: Kendine Geri Bildirim Vermek

Bildiklerimizi paylaşmak ve savunuculuk yaptığımız konularda farkındalık yaratmak adına yürüttüğümüz atölyeler eğitmen veya kolaylaştırıcı olan bizler için de sürekli değişen ve gelişen bir öğrenme alanıdır. Herkesin atölyelerde kullandığı yöntemler ve eğilimler farklılık gösterse de, ortak olan noktamız düzenlediğimiz atölyelerle birlikte deneyimlerimizden öğreniyor oluşumuz.

Deneyimleyerek öğrenmeye açık olmak atölye yürütücülüğü konusunda kendimizi geliştirmek için önemli bir etken. Her atölyeden sonra kendimize *“Bugün nasıl bir atölye yürüttüm? Ne doğru gitti? Bu atölyeden sonra bir daha ne yapmamam gerektiğini düşünüyorum? Katılımcılardan beni şaşırtan/etkileyen nasıl geri dönüşler oldu? Bugün deneyimlerimden ne öğrendim?”* sorularını sormak ve yanıtlarını aramak, tek bir atölye ile dahi kolaylaştırıcılığımıza dair tutum ve becerilerimizde güçlü bir değişim yaratabilir.

Kendi kendimize sistematik ve tasarlanmış bir geri bildirim alanı oluşturmak genellikle yapmadığımız bir şeydir. Bir atölye veya eğitmen çıktıktan sonra *“güzel geri dönüşler geldi, mutlu hissediyorum.”* veya *“grup sessizdi, yorgun hissediyorum, zorlandım.”* gibi bir yorum getirmek sonraki düzenlediğimiz etkinliklere bilinçli bir etki yaratmak konusunda yetersiz kalabilir. Bu düşünceleri *“Grup neden sessizdi? Grup katılımının yetersiz kaldığı noktalardaki yöntemlerimin etkisi nasıldı?”* gibi sorularla beslemek verim almamızı kolaylaştırır.

Bunun gibi bazı alternatif sorular aşağıdaki gibi olabilir.

“Ne iyi gitti?

Tekrar yapabilsem, hangi faaliyeti daha farklı yapardım ve nasıl?

Hangi egzersiz ve yöntemde sohbetler daha verimli gerçekleşti?

Atölye bütününü düşününce genel olarak farklı ne yapardım?

Nasıl cevap vereceğimi bilmediğim / cevaplamaya hazır olmadığım sorular nelerdi?

Çalıştay hakkında genel düşüncelerim ne ve duygularım ne?

Bir dahaki sefere düşünceler için kendime notlar...

BÖLÜM 3

Egzersizler

■ LGBTİ ile İlgili Kavramlar

Süre

+/- 75 dakika

Amaç

- Katılımcılara Türkiye’de LGBTİ hareketinin kullandığı kavramlarla ilgili bilgi vermek
- Bu kavramların hangi bağlamlarda neyi anlatmak için kullanıldığını ortaya koymak

Malzemeler

- Kavram Grupları Listesi
- Açıklamalı Kavram Grupları Listesi
- A4 Kağıt
- Kalem
- Flipchart
- Sunum

Hazırlık

- Kavram Grupları Listesi’ndeki her bir kavram grubunun ayrı sayfada olacak şekilde çıktılarının alınması.
- Açıklamalı Kavram Grupları Listesi’nin sözlük kısmından faydalanılarak hazırlanması ve her bir kavram grubunun ayrı sayfada olacak şekilde çıktılarının alınması.
- Egzersiz sonrası yapılacak olan “Kavramlar” sunumu.

Yönerge

- Katılımcılar üç gruba ayrılır; grubun kalabalık olması durumunda aynı kavram grupları verilebilecek şekilde dört, beş ya da altı gruba da ayrılabilir.
- İlk olarak her küçük gruba Kavram Grupları Listesinde yer alan farklı kavram gruplarından bir tanesi verilir ve katılımcılardan bildikleri ve bilmedikleri kadar bu kavramlar için açıklamalar yazmaları istenir (15 dakika)
- Daha sonra katılımcılara Açıklamalı Kavram Grupları Listesinde yer alan kavram grupları dağıtılır. Burada hangi grup ilk seferde hangi kavramlar listesini aldıysa aynı listenin açıklamalı halini alması gereklidir. Yine her gruptan ilk seferde kavramlarla ilgili tartıştıkları ve tarif ettikleri açıklamalar ile ellerine verilen açıklamalar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları tartışmaları istenir (10 dakika)
- Tartışmalar bittikten sonra her grup büyük gruba, özellikle hangi kavramlarda çatışma yaşadıkları ve neler tartıştıklarına yönelik kısa bir sunum yapar (10 dakika)
- Daha sonra sizin kavramlarla ilgili hazırladığınız “Kavramlar” sunumu katılımcılar ile paylaşılır (30 dakika).
- Sunumdan sonra sorular eşliğinde tartışma yürütülür (10 dakika).

Bilgilendirme ve Değerlendirme

- Bu egzersiz LGBTİ+ hareketi içinde kullanılan kavramları derinlemesine tartışmayı amaçlayan “Kavramlar” sunumu öncesi katılımcıların kendi bilgilerini yeniden hatırlamaları ve gözden geçirmelerine olanak sağlamak için tasarlanmıştır.
- Egzersiz ve sunum bittikten sonra katılımcılarla birlikte genel bir değerlendirme yapılır. Aşağıdaki sorular tartışmayı kolaylaştırmak için kullanılabilir.

- Kavramlarla ilk karşılaştığınızda ve sonra açıklamalı halleriyle karşılaştığınızda bilgi ve yaklaşım açısından kendinizde bir farklılık fark ettiniz mi?
- Fark oluştuysa, bu fark sizi şaşırttı mı? Neden?
- Sizce bu kavramlara yönelik bilgi ve algılarımız nasıl oluşmaktadır? Bu kavramlar kamusal alanda nasıl sunulmaktadır? Örneğin, siz bildiğinizi düşündüğünüz kavramlarla ilk ne zaman ve nerede karşılaştınız? Bu kavramları nerede kullanmayı ya da kullanmamayı tercih ediyorsunuz?

Kolaylaştırıcılar İçin İpuçları

- Katılımcılara bu egzersizin bir bilgi yarışması olmadığı, katılımcıların LGBTİ+ hareketinin kullandığı kavramlara ne kadar aşina olup olmadıklarını anlamak açısından fikir verici bir egzersiz olarak tasarlandığı muhakkak belirtilmelidir.
- Katılımcılara bu kavramların statik kavramlar olmadığı, durumları ve bağlamları anlatmak için seçilen kullanımlar olduğu, her bir kavramın kullanımının ve ifade ettiklerinin dünyadaki ve Türkiye'deki tarihsel bağlama göre dönüştüğü belirtilmelidir.
- Kavramlar ve ilgili tartışmalar için LGBTİ örgütlerinin yayınları, web siteleri ve akademik çalışmaların takip edilmesi önerilebilir. Bunun için kolaylaştırıcıların örnekler sunması ön açıcı olacaktır.
- Grubun ihtiyacına göre kolaylaştırıcı kavram setlerini değiştirebilir.

KAVRAM GRUPLARI LİSTESİ

1. **Kavram Grubu**

Cinsiyet

Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet Kimliği

Cinsel Yönelim

2. **Kavram Grubu**

Heteroseksüel

Transgender

İnterseks

3. **Kavram Grubu**

Eşcinsel

Gey

Lezbiyen

Biseksüel

Aseksüel

■ Korkulan Sorular

Bu egzersiz LGBTİ+ temel kavramlar atölyesi için uygundur. Büyük veya küçük grupla uygulanabilir. Ortalama yarım saat bir süre ayrılması gerekebilir, ihtiyaca ve grup büyüklüğüne göre bu süre tekrar gözden geçirilmelidir.

Materyal

- Flipchart
- Kalem

Uygulama

- Önceden belirlenmiş korkulan sorularınızdan birkaçını kâğıt tahtasına yazın ve numaralandırın.

Kolaylaştırıcı Çerçeve

- Katılımcılar çok basit, önyargılı ya da hakaretamiz sandıkları soruları sormaktan korkarlar. Ancak bu, çoğu kimsenin bu soruları merak etmediği anlamına gelmez. Herkes bunları merak eder! Bu etkinlik sorulamayan soruları sormak ve katılımcıların doğru ve sağlıklı yanıtlar almaları için bir fırsat yaratmak amacıyla tasarlanmıştır.

Amaçlar

- Katılımcılar LGBTİ+ hakkındaki yaygın yanlışlara ilişkin hayallerle gerçekleri, doğru bilgiyle söylentiye ayırabilir.

Süreç Adımları

1. Atölyeden önce, grubunuzun merak edebileceğini ancak (örneğin bilgisiz görünmekten ya da birini gücendirmekten çekindikleri için) sormaya korktuğunu düşündüğünüz 5-7 soruyla bir kâğıt tahta (ya da bir Powerpoint slaytı) hazırlayın.

2. Soruları numaralandırın ve insanların kolayca görebileceği kadar büyük, okunur şekilde yazın. Soru numaraları katılımcıların (soruyu sormak yerine) numarayı söylemelerine olanak tanır.
3. Bu etkinliğe başladığınızda kâğıt tahtayı katılımcıların görebileceği bir yere asın.
4. Sorular için bağlam sunun. Örneğin, “Bunlar, insanların LGBTİ+ hakkında sıkça merak ettiği sorular, biz de bu kâğıttaki soruları yanıtlama fırsatı sağlamak istedik. Yanıtlamamızı istediğiniz sorunun numarası nedir?”
5. Her katılımcının seçtiği soruyu yanıtlayın. Tüm sorular yanıtlanana, grup numara söylemeyi bırakana ya da süreniz dolana kadar devam edin.

Örnek “Korkulan” Sorular

1. Trans bir kişi hangi tuvaleti kullanır?
2. Lezbiyenler nasıl seks yapar?
3. Biseksüellik kararsızlık mıdır?
4. Neden bir LGBTİ hareketi var da heteroseksüel örgütlenmesi yok?
5. Eşcinsel erkekler neden herkesle yatıyor?
6. Tüm bu etiketler aslında işleri kötüleştiriyor mu?
7. Eşcinsel bir ilişkide kim erkek kim kadın olur?
8. Bir kişiye kendini nasıl tanımladığını sormamda bir sakınca var mı?
9. Trans bir kadınla çıkan bir erkek aslında eşcinsel midir?

Kolaylaştırıcıya Notlar

Bu soru yanıtlama uygulamasında yalnızca rahat hissettiğiniz soruları yanıtlayabilir ve yanıtlarınızı önceden hazırlayabilirsiniz (hatta yazabilirsiniz). Başka bir kolaylaştırıcıyla ya da iş arkadaşınızla yanıtlama alıştırması yapın. Grup karşısında gergin hissedebileceğiniz durumlarla kendinize rahat alanlar tanıyın.

Her soruyu yanıtlamanın birkaç yolunu bulun (örneğin tamamen doğrudan, kısa bir yanıtla bir anekdot ya da istatistikle, yanıtınızı daha büyük bir resmin içine yerleştirerek, mizahla). Böylece grubun durumuna ya da ortama göre en uygun yanıtı seçebilirsiniz.

Notlar

Örnek listemizdeki sorularının hiçbirini yanıtlamak “kolay” değildir. Hiçbirinin tek bir doğru yanıtı da yoktur. Bu soruların bazılarını sormak ya da böyle sorulara alan açmak bile muhtemelen biraz dert olacak. Sorularınızı seçerken ya da bu etkinliği kullanmaya karar verirken buna da hazır olun. İstemediğiniz soruları çıkarın, farklı sorular ekleyin. Cevaplarınızı hazırlarken, bu soruları pekiştirmekten kaçınan bir tavır benimseyin. Bu soruların bu atölyede güvenli alan için söylendiğinden sorulabileceğini fakat günlük hayatta kişilere yönetildiği takdirde ayrımcı olabileceğini etkinlik sonunda hatırlatın.

■ DOĞRU SANDIĞIMIZ YANLIŞLAR VE MİTLER

Süre

75 dakika

Amaç

- Katılımcıların gündelik hayatta ve toplum içerisinde LGBTİ+'larla ilgili yanlış bilinen, ön yargı, kalıp yargı ve/veya aşağılayıcı ifadeler içeren ifadelerin ve inanışların fark etmelerini sağlamak
- Bu ifade ve inanışların karşısında LGBTİ+'lar için geçerli olan gerçeklerin ortaya konmasını sağlamak

Materyal

- Mitler ve Gerçekler Yazılı Kağıtlar
- Kâğıt
- Kalem
- Hamur Yapışkanlar

Hazırlık

- Mitler listesinden seçtiğiniz “başlıkların” kağıtlara yazılması ve tek tek hazırlanması.
- Açıklamalarının ayrı bir kağıda yazılması ve tek tek hazırlanması.
- Sunumun hazırlanması

Yönerge

- Grup katılımcı sayısına göre en az üç en fazla beş kişilik küçük gruplara ayrılır.
- Her gruba dört ya da beş adet “Mitler” kartlarından dağıtılır.

- Küçük gruplar verilen kartlardaki mitleri tartışır ve bu mitlere dair yorumlar/değerlendirmeler not ederler.
- Küçük gruplar tartışma halindeyken kolaylaştırıcı duvara “Mitler”in ait olduğu “Gerçekler” kartlarını aralarında boşluklar bırakarak yapıştırır.
- Küçük gruplardan yaptıkları tartışmaları büyük gruba aktarmak için bir ya da birden fazla sözcü seçmeleri hatırlatılır.
- Her grup yaptıkları tartışmaları büyük gruba aktarır.
- Bütün gruplar sunumlarını bitirdiğinde tüm katılımcılara genel olarak okunanlarla ilgili neler düşündükleri sorulur ve kısa bir tartışma yürütülür.
- Kısa tartışma kısmından sonra ön yargılar ve kavramlarla ilgili sunum gerçekleştirilebilir.
- Sunumdan sonra katılımcılardan ellerindeki “Mitler” kartları ile duvardaki “Gerçekler” kartlarını eşleştirmeleri istenir.

Bilgilendirme ve Değerlendirme

- Bu egzersiz mitleri besleyen toplumsal arka plana dair bir sunumla birlikte gerçekleştirilecektir. Egzersiz gerçekleştirildikten sonra genel tartışma bölümüne geçmeden ve mitlerle gerçekleri eşleştirmeden önce Sunum yapılmalıdır.
- Katılımcılar küçük gruplara ayrıldıktan sonra kolaylaştırıcı tartışmayı kolaylaştırmak adına her mit için katılımcıların şu soruları cevaplamasını isteyebilir
 - Bu ifade sizce ne anlama gelmektedir/neyi işaret etmektedir?
 - Hangi toplumsal arka plandan referans almaktadır
 - Daha önce bu ifadeyi/ifadeleri duymuş muydunuz? Nerede duymuşunuz?

- Küçük grupların sunumları bittiğinde kolaylaştırıcı genel olarak mitlerin kaynağındaki önyargı/kalıp yargıların LGBTİ+'lar ve toplumun geneli açısından nasıl etkileri olduğu, haklarından faydalanmak konusunda nasıl bir etkisi olduğu konusunda genel bir tartışma yürütülmesini sağlayabilir.
- “Mitler” ve “Gerçekler” eşleştirmesinden sonra grup içinde kısa bir değerlendirme tartışması yapılması faydalı olabilir.

Kolaylaştırıcılar İçin İpuçları

- Egzersize başlarken katılımcılara özel olarak bir bilgilendirme yapmamak önemlidir. Böylelikle katılımcılar doğru veya yanlış algısına düşmeden düşündüğü şekilde tartışmalara katılabilir.
- Küçük grup tartışmaları sırasında kolaylaştırıcı anlaşılmayan kavramları açıklamak dışında tartışmaya müdahil olmamalıdır.
- Büyük grupta yapılan tartışmalar sırasında kolaylaştırıcının etiketleyici bir dil kullanımına karşın dikkatli olması önemlidir.
- Katılımcılara, toplumda LGBTİ+'larla ilgili yanlış bilgi/inanışlar, önyargılar ve kalıp yargılar bu egzersizdekilerle sınırlı olmadığı ve yazılı, görüntülü ve sosyal medyada daha fazlasıyla karşılaşılabilecekleri, bu tür karşılaşma durumlarında da bunları LGBTİ+ dernekleri ve inisiyatifleri ile paylaşıp doğru bilginin yayılmasına katkı sağlayabilecekleri hatırlatılabilir.

DOĞRU SANDIĞIMIZ YANLIŞLAR VE MİTLER LİSTESİ

■ Biseksüeller bir tarafı seçemedikleri için kararsızlık yaşar.

Biseksüeller de tıpkı diğer cinsel yönelimler gibi bir “taraf” seçmek zorunda değildirler. Monoseksüel ilişki yaşamamak kişileri kararsız yapmaz.

■ Kadın kadına ilişkiler daha duygusaldır.

Kadın kadına ilişkilerin daha “duygusal” ya da daha “yumuşak” olduğu iddiası toplumda kadınlara biçilmiş cinsiyet rolleriyle ilgilidir. Bu iddia, “anaç”, “romantik”, “duygusal”, “sevgi dolu” ya da “zararsız” olduğu cinsiyetçi önyargıların bir ürünüdür. Kadın kadına ilişkilerin, herhangi başka bir ilişki türünden daha “duygusal” olduğunu söylemek bu sebeple yanlış olur.

■ Lezbiyenler toplumda geylere oranla daha hoşgörülle karşılaşır.

Geyler ve lezbiyenler, kimlikleri üzerinden homofobinin farklı çeşitleriyle karşılaşabilir. Farklı tür ayrımcılıklara uğruyor olmak, heteroseksist düzende bir kimliği diğerinden daha ayrıcalıklı kılmaz. Bu sebeple, lezbiyenlerin toplumda geylere oranla “daha hoşgörülle” karşılandığı iddiası problemlidir.

■ Homofobik insanlar genelde içten içe gizli eşcinseldir.

Toplumsal yapı, herkesi, bütün toplumu, bütün toplumsal ilişkileri homofobik bir hale getiriyor. Tabii ki bütün bu ilişki ağlarında yetişen eşcinseller de homofobileriyle yüzleşmeleri gerekebilir. Ancak bütün homofobiklerin “gizli” eşcinsel olduğunu söylemek, eşcinsellere yönelik şiddetin toplumsal bir sorun değil, eşcinseller arasında bir sorun olduğunu öne sürmek anlamına gelebilir. Bir grubun kendilerine dönük ayrımcılığın da faili olduğunu öne süren mantıksız bir yaklaşımdır.

■ Eşcinseller heteroseksüellere göre daha fazla sekse düşkündür.

Eşcinsellerin sekse düşkün olduklarına ilişkin bilimsel hiçbir veri yoktur. Bu, tamamen eşcinsellere yönelik bir önyargıdan kaynaklanmaktadır. “Eşcinseller sürekli cinselliği düşünüyor” algısı eşcinsellerin cinsellik alanında maruz kaldıkları ayrımcılığın bir göstergesidir. Yanı sıra seks düşkün olmanın da kötü bir şey olduğunu ima eden ahlakçı yaklaşımın da bir ürünüdür. Sekse düşkün olmak da olmamak da kötü değildir.

■ Eşcinsellik zihinsel bir rahatsızlıktır.

Hayır. Psikologlar, psikiyatrlar ve diğer sağlık uzmanları, eşcinselliğin hastalık, zihinsel bozukluk ya da duygusal bir problem olmadığına hemfikirler. Yapılan yansız araştırmalar eşcinsel olmakla duygusal ya da sosyal problemler arasında herhangi bir bağın olmadığını göstermiştir. Amerikan Psikiyatri Birliği 1973 yılında yeni araştırmaların önemini tüm zihinsel ve ruhsal hastalıkları içeren resmi el kitabından “eşcinsellik” terimini çıkartarak onayladı. 1975 yılında ise Amerikan Psikoloji Birliği bu değişikliği destekleyen bir karar çıkardı. 17 Mayıs 1990 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü eşcinselliği hastalıklar listesinden çıkarttı. LGBTİ+’ların maruz kaldığı nefret, ayrımcılık ve hak ihlallerine kamunun, yetkililerin, medyanın, politikacıların dikkatini çekmek için, 2004 yılından beri, dünya genelinde 17 Mayıs kutlanıyor.

■ İnterseks henüz bebekken düzeltilmesi gereken bir hastalıktır.

İnterseks olarak doğan bebekler, kendi sağlıkları ile ilgili karar verme iradesine sahip olamadan aile ve doktorlar tarafından estetik kaygılarla “düzeltme” ameliyatlarına tabi tutuluyor. Bu müdahale beden bütünlüğü ihlalinin yanı sıra çoğunlukla kişilerin cinsel hayatlarını olumsuz yönde etkiliyor. Bu sebepten interseks aktivistler bu durumu modern tıbbın anladığı anlamda bir hastalık değil, yalnızca gerekli durumlarda tıbbi müdahalenin yapılabileceği bir bedensel varlık biçimi olarak görüyor.

Doğumda “gerçek” cinsiyeti tespit etmek gibi bir şey yoktur. “Gerçek” cinsiyet olarak görülen iki cinsiyet, yani kadın ve erkek, bütün cinsiyet spektrumunu yansıtmaya yetmez. Çocuğun cinsiyet karakteristiklerini

yapay şekilde değiştirerek ikili cinsiyet normlarına uydurmayı amaçlayan tedaviler, çocuğun fiziksel özerklik ve bedensel bütünlüğüne karşı açık bir ihlaldir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, interseks çocuklar üzerinde rıza dışı gerçekleştirilen ve tıbben gereksiz cerrahi ve diğer müdahalelerin, çoğunlukla geri döndürülemez sonuçlara, ciddi fiziksel ve psikolojik sıkıntılara yol açtığını, bunların çocuğun insan haklarını ihlal eden zararlı uygulamalar olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, interseks çocuklar dahil, bir çocuğun gelecekteki cinsiyet kimliğini öğörmek imkansızdır.

■ **Bütün geyler kendilerini kadın olarak hisseder.**

Geyler feminen, maskülen ya da farklı biçimlerde bedensel ve ruhsal ifadelere sahip olabilirler ancak temel olarak cinsiyet kimliklerini erkek tanımı içinde tanımlayan ve kendini erkek olarak tanımlayan kişilere yönelik cinsel ve duygusal istek duyan kişilerdir.

■ **Eşcinsel ebeveynler çocukların gelişimi için zararlıdır.**

Eşcinsel, biseksüel ve heteroseksüel ebeveynlerce yetiştirilen çocuklar karşılaştırıldığı çalışmalar sonucunda iki gruptaki çocuklar arasında zeka, psikolojik uyum, sosyal uyum, arkadaşlarıyla iyi ilişkiler kurma, toplumsal cinsiyet rol kimliklerin gelişimi ya da cinsel yönelimin gelişimi bakımından hiçbir fark bulunmamıştır.

■ **Eşcinsellik özendirilebilecek bir şeydir bu nedenle çocukların olduğu alanlardan uzak tutulmalıdır.**

Bu yargının temelinde eşcinselliğin kötü ve sapkın olduğu fikri vardır. Eşcinsellik kötü ve sapkın bir şey değil insan varoluşuna içkin cinsel yönelimlerden biridir. Ayrıca bir kişinin kime yönelik cinsel ve duygusal ilgi ve arzu duyduğu özenmeyle değişebilecek bir durum değildir. Cinsellik çok geniş bir spektrumda her bireyin kendi arzusuna göre değişebilen uçsuz bucaksız bir alan olmakla birlikte iradeye dayalı birlikteliklerde kişinin arzu duymadığı biriyle cinselliğini ve duygusalılığını paylaşması mümkün değildir. O nedenle de özenmekle ilgili bir durumdan bahsedilemez.

■ Durumlar Egzersizi

Genelde küçük gruplarla uygulanması tercih edilen bir egzersizdir. Programınızda yaklaşık 40 dakikalık bir alan açmanız bu egzersiz için yeterli olabilir. Kapsamlı bir 101 atölyesi almış bir gruba gün sonunda uygulanabilecek araçlardan biridir.

Materyal

- Katılımcılar için durum bilgilendirmelerin yazdığı notlar

Uygulama

- Durumları küçük parçalara ayırın ve her gruba en az bir tane verin.

Kolaylaştırıcı çerçeve

- Durum egzersizleri, grubunuzun atölyede daha önce öğrendikleri kavram ve anlayışları, fikirleri uygulamaya koymaları için bir fırsattır.
- Grubunuzun ayrıntılı bir şekilde üzerinde çalışabilmesi için onlara en faydalı olacağına inandığınız 2-3 durum düşünmenizi öneririz. Buradaki fayda, grubun karşılaşma, mücadele etme olasılığı en yüksek durum üzerinden belirlenebilir ya da başka bir kriter öne çıkarılabilir.

Amaçlar & hedefler

- Katılımcıların gelecekte karşılaşabilecekleri gerçek senaryolar oluşturabilmek ve katılımcıların bu durumla mücadele edebilecekleri farklı stratejiler üzerine düşünmelerini sağlamak.
- Katılımcıları, eğitim sırasında edindikleri bilgileri gerçek dünyadaki durumlarda uygulama konusunda daha rahat hissetmeleri için güçlendirmek.
- Durumlar üzerinde çalışırken ve zaman içinde bu durumları tekrar gözden geçirmek istediklerinde kullanabilmeleri için katılımcılara bir çerçeve sağlamak.

Süreç Adımları

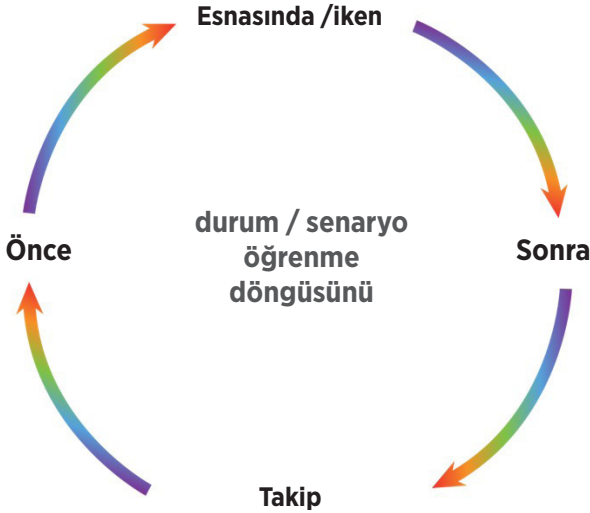
1. Etkinliği katılımcılara tanıttın. Örneğin, “Şimdi eğitimimizin sonuna yaklaşıyoruz, bu kavramlar çerçevesinde günlük yaşamınızda karışabileceğimiz durumlara odaklanacağız.”
2. Katılımcılarınızı 3-4 kişilik küçük gruplara ayırın.
3. Her grup için üzerinde çalışabilecekleri bir durum belirleyin. Grupları, düşüncelerini büyük grupla paylaşmadan önce çözüm önerilerini kendi aralarında tartışmaları için birkaç dakikalığı olduğu konusunda bilgilendirin.
4. Eğer herhangi bir grup çok hızlı bitiriyorsa daha fazla konuşmalarını sağlamak için durum öğrenme döngüsünü kullanın ve ek sorular sorun (örneğin ‘Bu durumun ortaya çıkmasını önlemek için ne yapabildiniz?’ ‘Durum ortaya çıktıktan hemen sonra ya da bir hafta sonra ne yapabildiniz?’ vb.)
5. Grupları yeniden bir araya getirin ve durumları gözden geçirin.
6. Her gruptan bir kişi, üzerinde tartıştıkları durumu okusun ve gruptaki herkesi bu durumla baş edebilmenin en iyi yolunun ne olduğu konusundaki düşüncelerini tartışmaya davet edin. Daha sonra büyük gruptan geri bildirim isteyin ve kendi düşüncelerinizi paylaşın. Ardından bir sonraki grup için aynı yöntemi izleyin.
7. Eğer grup durum üzerinde çalışmakta zorlanıyorsa, özellikle temel meseleyi anlamıyorsa şu adımları takip edin:

Grup Çalışma Aşamaları:

1. **Sorunu netleştirin:** Bu aşamada problemin ne olduğunu tanımlamayı ve bir sonraki aşamaya geçmeden önce grupta yer alan herkesin temel meselenin ne olduğu konusunda uzlaştığından emin olmanız.
2. **Seçenekleri belirleyin:** Sorunu ele almak için bir dizi farklı seçenek üzerinde grubun beyin fırtınası yapmasını sağlayın. Bu seçenekler

az ya da çok uygulanabilir olabilir, ancak bu aşamada seçenekleri irdelemeniz gerekmez, seçenekleri belirlemekle yetinin.

3. **Çıktıları tartın:** Artık seçenekleri belirlediğinize göre, sunulan seçeneklerden bazılarını ve tercih edilmesi durumunda ortaya çıkabilecek olası sonuçları konuşun. Artıları ve eksileri tartın.
4. **Yap. Dinle. Yeniden değerlendir:** Grupla birlikte karar verilen doğrultu üzerinde konuşun. Bir doğrultu / yön belirlemek, gelecekteki olası engeller / zorluklar hakkında konuşmaya yardımcı olacaktır, zorluklar ve engellerin yanı sıra olası durumlar üzerine de konuşun.
5. Yukarıdaki yönlendirmeler, kolaylaştırıcıya durumlar hakkında grubu nasıl bilgilendireceği konusunda netlik sağlıyor. Grubun yanıtlarının çoğu “şimdi / şu an” üzerine odaklanıyorsa **durum / senaryo öğrenme döngüsünü** kullanarak ek düşüncelerin harekete geçmesini sağlayın:

Esnasında /iken durumun gerçekleştiği ‘an’dır. **Sonra** durumun hemen ardından takip eden an, bir sonraki gün, bir ya da iki hafta sonrası olabilir. **Önce**, bu durumun tekrar etmesinin nasıl engelleneceğine odaklanır.

“Sana nasıl davranılmasını istiyorsan başkasına öyle davran.” düşüncesi başlangıç olarak iyi bir fikir gibi dursa da, bu bizi insanlara bize davranılmasını istediğimiz gibi davranmamız gerektiğine inanmaya götürür, onların nasıl davranılmak istediğine değil. Bu durumları tartışırken, bir meseleyi ya da uzlaşılabilen bir konuyu ele almanın sıklıkla birden çok yolu bulunduğunu ve birini desteklerken en önemli şeyin onların nasıl desteklenmeyi tercih edeceğini bulmak / anlamak olduğunu az çok açıklığa kavuşturmuş olmayı umuyoruz.

Kendi Yolunuzu Seçin

Bu etkinliği çok farklı şekillerde yapabilirsiniz. Birkaç tanesi şöyle:

Katılımcıları küçük gruplara ayırmak yerine, durumları tek bir büyük grup içerisinde de tartışmayı tercih edebilirsiniz (her seferinde bir durum üzerinde konuşarak).

Duvara, ‘kendinden çok emin’, ‘biraz emin’, ‘hiç emin değil’ seçeneklerinin bulunduğu bir görüntü yansıtın / koyun. Bir durum okuyun ve insanlara bu meseleyle baş etme konusunda kendilerinden ne kadar emin olduklarını sorun ve seçeneklerden hangisine yakınlar? Sonrasında aynı seçeneği işaretleyen kişilerden (mesela ‘kendinden çok emin’lerden) düşüncelerini grupla paylaşmalarını isteyebilirsiniz ya da insanları daha küçük gruplara ayırmayı tercih edebilirsiniz – farklı seçenekleri işaretleyenleri bir araya getirebilirsiniz.

Durum kağıtlarını parçalara ayırarak odanın duvarlarına asabilirsiniz. Katılımcılardan üzerinde tartışmayı ya da cevaplamayı en çok istedikleri durumun yanında durmalarını isteyebilirsiniz, sonrasında aynı adımlardan devam edebilirsiniz (hiçbir grubun çok büyük olmadığından emin olun, aynı durum üzerinde tartışmak isteyen çok fazla kişi olduğunda, aynı şeyi konuşuyor olsalar bile grubu ikiye bölmeyi öneririz).

Kolaylaştırıcı İçin Notlar

Durum ne kadar gerçekçi / konuyla ilgili olursa bu etkinlik o kadar güçlü ve etkili olur. En yararlı en uygun durumlar genellikle eğitim öncesinde katılımcılardan gelen karmaşık ön sezili sorular sırasında ortaya çıkar. Bir durum olacağını düşündüğünüz sorular gelirse (örneğin, 'O zaman ne yaparsınız....?', ya da 'İş arkadaşım / sınıf arkadaşım bana dedi ki....?') bunları not alın ve gruba bunlar üzerinde çalışacağınızı ve bu etkinlikte bir durum olarak kullanacağınızı söyleyin.

Notlar

Sonraki birkaç sayfada örnek durumlar sunuyoruz. Ancak grubunuza sunacağınız durum sayısını 2-3 ile sınırlamanızı ve katılımcılarınıza en faydalı olacağını düşündüğünüz durumları seçmenizi öneriyoruz.

■ Çalışma Arkadaşları İçin Durumlar

1. Bir çalışma arkadaşınızın, size ve diğerlerini rahatsız edecek şekilde, üstü örtük homofobik ve transfobik yorumlar yaptığını fark ettiniz. Bu kişinin söylediklerinin sorunlu olup olmadığını anlayacağından emin değilsiniz. Ne yaparsınız?

İzleyin. Bu kişiyle sohbet edin ve fark ettiğiniz şeyi bilmesini sağlayın, bir örnek verin.

İlişki kurun. Geri bildirim verirken bu kişiyle ilişki kurun: "Sürekli her şeyi berbat ederdim, biraz pratik yapınca ve durumu düzeltmeye başlayınca etrafımdaki insanların çok daha rahat/ huzurlu hissettiklerini fark ettim."

Başkasına devredin. Belki de bu kişiyle doğrudan iletişim kurmak istemeyebilirsiniz. İsteyebilecek birini bulun ve bu kişiye yaklaşmasını destekleyin.

Başarının anahtarları

- Onlara olumlu yaklaşın, kimseyi rahatsız hissettirmek istemedikleri ve böyle bir etkisi olacağını fark etmediklerini seçeneğini değerlendirin.

- Kimliklerine değil, eylemlerine dikkati çekin. Çoğu zaman insanlar bunu kişisel bir saldırı olarak alırlar, kişinin inançları/ kimliği, iyi veya kötü bir insan olması hakkında değil, davranışına odaklanarak konuştuğunuzdan emin olun.

2. Düzenli olarak çalıştığınız kişi sizinle eşcinsel olduğunu, bunu başkalarına söylemek ve bu durumun gelecekte iş bulmasını nasıl etkileyeceği konularında kaygılandığını paylaşıyor. Bu kişiyi nasıl desteklersiniz?

Neyin acil olduğunu ortaya çıkarın. Belki insanlara açılma konusunda konuşmak istiyorlar. Belki iş meselesini konuşmak istiyorlar. Birlikte geçirdiğiniz zamana bağlı olarak ilk olarak / bugün ne hakkında konuşmak istediklerini iyice anlayın, sorun.

Açıklayıcı / netleştirici sorular sorun. “Şimdiye kadar kimlere söylediniz? Tepkileri ne oldu? Söylemek konusunda endişeli olduğunuz belirli insanlar var mı? Bunun iyi veya kötü gidebileceğine dair ipuçlarınız / öngörüleriniz var mı? Söylemek istediğiniz insanlara söylemenin güvenli olacağını hissediyor musunuz? İnsanlara söylemek için nasıl bir zaman aralığı öngörüyorsunuz / umuyorsunuz?”

3. Bir çalışma arkadaşınız personel toplantısında trans olduğunu paylaşıyor ve herkesten kimliğinde yazandan farklı bir isim kullanmalarını istiyor, personel toplantısında herkes çok olumlu yaklaşıyor ve o an durumu onaylıyor. Ancak sonrasında sürecin nasıl ilerleyeceği konusunda çok fazla kafa karışıklığı ve tereddüt ortaya çıkıyor. İnsanlar diğerlerine nasıl söyleyeceklerinden, isimleri karıştırdıkları zaman ne yapılması gerektiğinden ya da o kişinin nasıl bir destek istediğinden veya nasıl bir desteğe ihtiyaç duyduğundan emin değiller. Siz nasıl bir yöntem izleyebilirsiniz?

Arkadaşınıza sorabilirsiniz: “Bu önemli bilgiyi benimle paylaştığın için sana teşekkür etmek ve bu süreçte seni desteklemek için burada olduğumu bilmeni istiyorum. Karşılaşabileceğin zorluklar konusunda bilgi eksikliğim olduğunu fark ettim dolayısıyla yardım edebileceğim bir şey olduğu halde etmiyorsam ya da yeterince doğru yapamıyorsa lütfen bana söyle.”

Etrafta olmasalar bile adlarını kullanma pratiği yapın. Arkadaşınız hakkında konuştuğunuzda yeni adlarını kullanmayı alışkanlık edinin. Daha fazla pratik yapmak isterseniz, iş arkadaşınızdan, o kişi ile tanıştığınız anı ya da onunla yaşadığınız bir anıyı, tüm hikâye boyunca yeni adını kullanarak anlatırken size dinlemesini isteyin.

İşleri berbat ettiğinizde / kafanız karıştığında **kabul edin, özür dileyin ve devam edin.**

4. İş yerinizde ya da çalışma grubunuzda çeşitlilik / kaynaşma eğitimi yapma

fikrinizi ortaya atıyorsunuz. Pek çok göz devriliyor ve kimse fikrinizi onaylayacak bir şey söylemiyor. Biri 'Biz açık kafalı insanlarız, böyle bir eğitime gerek olduğunu düşünmüyorum.' diyor. Nasıl cevap verebilirsiniz?

Kabullenme ile farkındalık /bilgi ayrımı yapın. "Hepimizin kabullenmediğini düşünüyorum ama bir şeyler değişiyor ve bazen kabullenmemizin değerini destekleyecek farkındalığımız ya da bilgimiz olmayabiliyor. Anlayışımızı tazelemek her zaman iyidir."

Diğer insanlar için. "Biz burada gerçekten kabul ettiğimizi biliyoruz ama bu diğer insanların da bunun farkında olduğu anlamına gelmez. Bu, bize bu kabulü başkalarına iletmemize yardımcı olacak bir bağlam sağlayacak."

İzlenimlerimiz her zaman uyumlu değil. "Kendimi çok kabul edici / kucaklayıcı bir insan olarak düşünmek istiyorum ve büyüyen / gelişen yanlarım olduğunu da biliyorum. Ancak bilmediğinizi bilmek kolay değildir ve eğitim kendi başımıza göremeyeceğimiz / fark edemeyeceğimiz bazı boşluklara dikkat çekmeye yardımcı olur."

5. Bir programa yardımcı olduğunuz sırada biri geliyor ve 'Deniz, kuruluma yardım etmek için geldi.' diyor. Sizi Deniz ile baş başa bırakıp gidiyor. Deniz önceden bildiğiniz biri değil, cinsiyet beyanını bilmiyorsunuz, kendisinden Hanım veya Bey diye bahsedip bahsetmeyeceğinizden emin olamıyorsunuz. Deniz'i kuruluma yardım edecek kişi olarak diğerleriyle tanıştıracaksınız dolayısıyla bilmek istiyorsunuz. Ne yapabilirsiniz?

Adınızı ve kullanmayı tercih ettiğiniz seslenmeyi kullanarak kendinizi tanıtırın. “Selam Deniz, Ben Umut, bana sadece Umut demen yeterli, Bey veya Hanım gibi cinsiyetli ifadeleri tercih etmiyorum.”

Deniz’e nasıl seslenilmesini tercih ettiğini paylaşmaya davet edin. “Sana nasıl hitap etmemi istersin? Soruyorum çünkü seni yeni insanlarla tanıştıracam ve doğru kullanacağımdan emin olmak istiyorum.”

Deniz adını kullanın, cinsiyetli ifade kullanmayın.

Öğrenciler, Gençler& Akranları için Durumlar

1. Biriyle son üç aydır giderek yakın arkadaş olmaya başlıyorsunuz. Bir gün takılırken çok gergin ve rahatsız olduğunu fark ediyorsunuz. Ne olduğunu soruyorsunuz ve size eşcinsel olduğunu, sizin ve herkesin onu dışlamasından/ istememesinden endişelendiğini söylüyor. Ne yaparsınız?

a. **Onu ve sizinle paylaşmasını onaylayın.** “Bunu benimle paylaştığın için minnettarım biz iyiyiz, gey olman aramızdaki hiçbir şeyi değiştirmmez. Bunu bana söyleyebilmeden çok memnun oldum.”

b. **Sorular sorun.** “Başka kime söylemek istiyorsun? Daha önce söylediğin ve kötü tepkiler aldığın kimse oldu mu? Sana destek olacak tanıdığın başka insanlar var mı?”

c. **Onu desteklediğinizi bilmesine izin verin.** “Biliyorsun eğer birisi sana kötü davranırsa ben arkadayım / yanındayım.”

2. Sınıfta bir proje üzerinde çalışıyorsunuz ve yeni tanıştığınız biri ‘İğğ ne kadar gey bir proje, değil mi? Ne kadar aptal bir proje’ diyor. Birkaç kişi ters ters baksa da kimse bir şey söylemiyor. Nasıl cevap verebilirsiniz?

• **Doğrudan uyardan dil yanışını düzeltin.** “Evet, çok zorlu bir proje gerçekten ama altından kalkabileceğimizden eminim.

- **En iyi niyeti göz önünde bulundurarak o an uyarın.** “Hey, emimin bununla bir şey kastetmedin ama böyle demezsek çok memnun olurum.”
- **Sonra onları izleyin.** “Hey, fark edip etmediğinden emin değilim ama projeyi aşağılamak için gey dedin ve insanlar böyle yaptığında ben çok üzülüyorum dolayısıyla bilmeni istedim.”
- **Onu uyarabilecek başka biriyle iletişime geçin.** Belki grupta bir arkadaşı ya da daha rahat yüzleşebileceği biri vardır. Bir şeylerin yanlış olduğu, söylediği şeyin doğru olmadığı konusunda o kişiyi bilgilendirmenin işe yarayıp yaramayacağını sorun.”

3. Bir LGBTQ örgütünün parçasısınız ve dahil olduğunuz başka bir gruba LGBTQ farkındalık eğitimi öneriyorsunuz. Grup içinde içselleşmiş bir homofobi, transfobi ve bifobi fark ediyorsunuz ve eğitimin bu tür şeyleri ortaya çıkarmak için iyi bir başlangıç yolu olmasını umuyorsunuz. Pek çok kişinin keyfi kaçıyor, bir rahatsızlık oluyor ve biri ‘Eğitime ihtiyacı olanlar biz değiliz.’ diyor. Ne yapabilirsiniz?

Katılın ve daha fazlasını ekleyin. “Bence heteroseksüellerin LGBTQ topluluğunun bir parçası olmanın anlamıyla ilgili genellikle bu gruba göre daha bilgisiz oldukları konusunda tamamen haklısın. Ama belki de daha fazla öğrenmek, meseleleri nasıl daha iyi anlatabileceğimizi anlamamıza yardımcı olur.”

Kendinizi dahil edin. “Biliyorum ki bu grupta olmaktan çok şey öğrendim ve yine biliyorum ki öğreneceğim hala daha çok şey var. Bence hepimiz birbirimize temas ederek ve birbirimizi anlayarak gücümüzü büyüttük, bu nedenle bu eğitimi önemsiyorum.”

Marjinalleştirilen bir kimlik diğeriyle ilgili bilgi vermez. “Bu grupta çok fazla kimlik yer aldığı için benim ----- olmanın anlamını bilmem ----- olmanın ne olduğunu bildiğim anlamına gelmez. LGB-Tİ+ şemsiyesi altındaki kişiler de kendisini tanımlamayan diğer LGB-Tİ+ kimlikleri anlama konusunda bilgi ve anlayış eksikliğine sahip olabilirler ya da tam tersi.”

■ AÇILMA SÜRECİ EGZERSİZİ

“Açılma Sürecini Aydınlatmak”

Bu egzersiz 101 gruplarına uygun, yaklaşık 15 dakikalık bir süre alacak ve küçük gruplarda olduğu kadar büyük gruplarda uygulamaya uygundur. Uygulayıcı kişinin bu süreçteki yaklaşımlara dair bilgi sahibi olması beklenir. Egzersiz özelinde başka bir hazırlık gerekli değil.

Çerçeve

Bu etkinlik oldukça basittir ve katılımcıların bazı somut bilgiler edinmesine yardımcı olur. Daha açıklayıcı ve içe dönük başka aktiviteler olsa da bu aktiviteyle açılma sürecinde olan biriyle etkileşime geçebilecek kişiler (yani herkes!) için basit ve işe yarar bilgiler sağlanabilmektedir.

Amaçlar

- Katılımcıların açılma sürecini daha derinlikli anlamalarına yardımcı olmak.
- Birinin açılma sürecini desteklerken yapılması ve yapılmaması gerekenlerle ilgili pratikler sağlamak.

Adımlar

1. Açılma süreci çıktısını katılımcılara dağıtın.
2. Aktivitenin/çıktının kaba çerçevesini açılma süreci hakkında konuşmanın neden önemli olduğunu anlatarak aktarın. Örnek:

“Şimdi açılma süreci hakkında biraz konuşacağız. Açılma pek çoğumuzun daha önce duyduğu ancak üstünde pek de düşünmediği bir kavram olabilir. Genelde kendimiz bu sürece girmedikçe ya da açılma sürecinde olan birine destek sağlamadıkça açılma hakkında pek düşünmüyoruz. Elinizdeki çıktı bu sürecin ne anlama geldiğini ve açılma sürecinde olan birini nasıl desteklememiz gerektiğini anlamamıza yardımcı olacak.”

3. Açılma süreci çıktısını okuyun. Bunu yapmanın kolay bir yolu (aynı zamanda daha fazla kişiyi etkinliğe katılmaya da davet ederek) katılımcıları metni parça parça okumaya davet etmektir, çıktının bölümleri farklı renklerde olduğu için bunu yapmak oldukça kolaydır.
4. Çıktıyı okumanız sona erdikten sonra kısa bir sohbet gerçekleştirin (eğer vaktiniz varsa).
5. Kısa sohbetten sonra kapanışa geçin

Beyin Fırtınası Soruları

Biraz önce okuduklarımızla ilgili ilk düşünce/tepkileriniz nelerdi? Dikkatinizi çeken bir şey oldu mu?

İlk defa çıktıda gördüğünüz bir bilgi var mıydı?

Daha önce açılma sürecinde olan birisini desteklemiş kimse var mı aramızda? Bu tecrübenizden neler öğrendiniz?

Bu bilgiler sizin (kişinin profesyonel/kişisel rolünü buraya girin) rolünüzle hangi açılardan ilgili?

Kapanış

Yeterince altı çizilmediğini düşündüğünüz önemli noktaları ve/veya önemli çıktıları özetleyin. Bu özet şu noktaları içerebilir:

- Bir kişinin LGBTQ olduğunu onların izni olmadan açıklamak kabul edilemez
- Eğer açılma sürecinde olan birine desteğinizi sunuyorsanız sizle paylaştıkları bilgiyi nasıl kullanmanızı istediklerini öğrenmeniz önemlidir - bu bilgiyi başkalarıyla paylaşmanızı mı istiyorlar, kendinize saklamanızı mı yoksa onlarla bu konuda düzenli olarak iletişime geçmenizi mi istiyorlar vb.
- Açılma sürecinde olan herkesin farklı istek/ihtiyaçları olacaktır. Onlara açıkça “Benle paylaştığın için çok mutlu oldum, bu süreçte seni en iyi nasıl destekleyebilirim?” gibi bir soru yöneltmeniz çok işe yarayacaktır.

Notlar

Açılma süreci çıktısı kendi başına bir kaynak olarak da kullanılabilir. Yardımcı, hızlı ve kolay bir aktivite olmasının yanında bu aktiviteden edinilecek bilginin büyük bir kısmı çıktıda yer almaktadır ve katılımcılar tarafından daha sonra da okunabilir.

Çıktı ayrıca açılma ya da açılmama ile riske girebilecek ayrıcalıklar ve LGBTQ kişilerin açılmasının yararları üzerine bir tartışma açacak olan Satılık Ayrıcalık bölümüne bir geçiş için de oldukça uygundur.

“AÇILMA SÜRECİ” kişinin...

1. Cinsiyet kimliği ve/veya cinsel yönelimini tanımladığı, kabul ettiği; ve
2. Kimliğini kendi isteğiyle başkalarıyla paylaştığı süreçtir.

Bazen açılmaktan tek seferlik bir şeymiş gibi bahsederiz. Ancak çoğu kişi için açılma, her gün, her yeni ortama girdiklerinde tekrar tekrar gerçekleşen bir kararlar dizisidir.

Kişiler bazı ortamlarda açık, bazı ortamlardaysa gizli olabilir. Aile, arkadaş, sınıf/iş arkadaşları, dini topluluklarında ayrı ayrı açık ya da gizli olmayı seçebilirler. Kişinin bu kişi ya da gruplara açılma kararında güvende hissetmek, rahat hissetmek, ortamdaki kişilere güvenmek ve açılmaya hazır olmak oldukça belirleyicidir.

(Bazen insanlar yardımcı olduklarını düşünebilir, ya da kişilerin korkularının üstesinden gelmeleri için onlar adına hareket ettiklerini düşünebilir ancak...) **Maksadınız ne olursa olsun**, bir kişiyi açılmaya zorlamak **tehlikeli, sağlıksız ve yararsızdır.** (Kişinin izni olmadan cinsiyet kimliği ya da cinsel yönelimini başkalarıyla paylaşmak gibi)

Eğer bir kişi size açılırsa...

Şunları yapmayın

1. “Zaten biliyordum” demek, ya da bu açılmalarını küçük bir şeymiş gibi görmek.
2. Herkese anlatmak, “yeni trans arkadaşım”la hava atmak.
3. Tanıdığınız, arkadaş olduğunuz ya da aşık olduğunuz kişiyle hala aynı kişi olduklarını unutmak.
4. Derine inmeye çalışan sorular sormak, ya da daha önce aşmadığınız kişisel sınırları aşmaya çalışmak.
5. Neden size açıldıklarıyla ilgili kendi kendinize çıkarımlar yapmak.

Şunları yapın

1. Bunun büyük bir güven göstergesi olduğunu bilin.
2. O an için ne kadar gizli bir bilgi olduğunu öğrenin (Başkaları biliyor mu? Bu bir sır mı?).
3. Cinsiyetlerinin/cinselliklerinin o kişinin pek çok boyutundan sadece biri olduğunu hatırlayın.
4. Sizinle paylaştıklarıyla ilgilendiğinizi ve daha fazlasını öğrenmeye hazır olduğunuzu gösterin.
5. En iyi ne şekilde destek olabileceğinizi sorun.

■ Güvenli Alan

Süre

60 dakika

Amaç

- LGBTİ+'ların gündelik hayatta karşılaştıkları ayrımcılıkla ilgili katılımcılarda farkındalık yaratmak
- Gündelik hayatta kullanageldiğimiz yaşam alanlarının nasıl organize olduğu, ayrımcılığın nasıl ortaya çıktığı konusunda katılımcıları yeniden düşünmeye sevk etmek

Materyal

- Geniş bir alan
- Üç büyük parça kağıt
- Farklı renklerde tahta kalemli

Hazırlık

- Katılımcıların rahatlıkla hareket edebileceği ve üç farklı kenarı ya da köşesi olan bir alanın hazırlanması
- Üç büyük kağıt parçasına farklı renk kalemlerle “Güvenli”, “Emin Değilim” ve “Güvensiz” ifadelerinin yazılması
- Üzerine ifadeler yazılan kağıtların aralarında hareket mesafesi kalacak şekilde duvarlara yapıştırılması
- Alanlar Mekanlar listesinin çıktısının alınması

Yönerge

- Bu egzersiz iki bölümden oluşmaktadır. İki bölümde de egzersizin yapıış biçimi aynı olmakla birlikte bağlam farklı olacaktır.

- Katılımcılar boş alanın ortasına davet edilir ve kısaca egzersiz anlatılır.
- Egzersizin ilk bölümünde katılımcılardan kendi hayatlarını ve deneyimlerini düşünmeleri ve buna göre kolaylaştırıcı tarafından okunacak mekanlara dair duvarda asılı olan ifadelerden (Güvenli, Emin Değilim, Güvensiz) hangisini uygun buluyorlarsa o ifadenin önünde durmaları söylenir (20 dakika).
- Bütün mekanlar sayıldıktan ve katılımcılar her mekan için kendilerine uygun ifadeleri seçtikten sonra katılımcılardan tekrar ortada toplanmaları istenir.
- Egzersizin ikinci bölümünde kolaylaştırıcı bu sefer katılımcılardan LGBTİ+'ları düşünmelerini ve kolaylaştırıcı tarafından mekanlar sıralanırken duvarda asılı olan ifadelerden uygun olanına yönelmeleri istenir (20 dakika).
- Egzersizin sonunda katılımcıların egzersiz ile ilgili neler deneyimledikleri üzerinden tartışma yürütülür (20 dakika).

Bilgilendirme ve Değerlendirme

- Egzersizin sonunda kolaylaştırıcı katılımcılarla aşağıdaki sorular ekseninde bir tartışma yürütebilir.
 - Kendinizi ve LGBTİ+'ları düşündüğünüzde, sayılan mekânlara dair algılarınızda ve yöneldiğiniz ifadelerde bir değişiklik oldu mu? Olduysa hangi yöne oldu?
 - Bu değişikliğin olmasının altında yatan sebepler nasıl yorumlanabilir?
 - Güvenli ve Güvenli Değil sizin için ne anlam ifade ediyor? Kendiniz ve LGBTİ'ler için bu anlamları kurgularken neleri dikkate aldınız?
 - Daha önce bulunduğunuz bir ortamda oranın LGBTİ'ler için güvenli olup olmadığını düşündünüz mü? Buna dair bir deneyim yaşadınız mı?

- Bir mekânın, ortamın, durumun güvenli olması için kendi sorumluluğunuz hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Kolaylaştırıcı, L,G,B,T,İ kavramlarının kendi içindeki farklılıkların ve bununla birlikte sınıfsal, etnik, kültürel farklılıkların da kişilerin güven algısını etkileyeceği konusunda tartışmayı genişletebilir.

Kolaylaştırıcılar İçin İpucu

- Egzersiz için kullanılacak mekânlar listedekilerle sınırlı değildir, ihtiyaca göre ekleme ve çıkarmalar yapılabilir.
- Egzersizin iki bölümünde de katılımcıların hangi mekanlar için hangi ifadeyi seçtiklerini not almak tartışma esnasında geri bildirim yapmayı kolaylaştırabilir.

■ ALANLAR ve MEKÂNLAR LİSTESİ

Toplu Taşıma Araçları	Arkadaş Ortamı
HIV+ Testi için Gidilen Hastane	Akraba Ziyareti
Üreme Sağlığı ile İlgili Bir Konu için Gidilen Hastane	Huzurevi
Rutin Bir Kontrol için Gidilen Hastane	İnsan Hakları Eğitimi
İşyeri	Umumi Tuvaletler
Fabrika	Hamam
Üst Düzey Bir Çalışma Ofisi	Hak Temelli Çalışmayan Bir Derneğin Merkezi
Şikayet için Gidilen Karakol	Herkesin Gittiği Bir Kafe
Mahkeme Salonu	Dini İbadet Yerleri
Ev	Gündüz Vakti Sokak
Tatil Beldesi	Gece Yarısı Sokak
Yaşadığınız Şehrin En İşlek Caddesi	Memur Olarak Çalışılan Bir Devlet Dairesi
Okul / Lise	Hizmet Almak için Gidilen Bir Devlet Dairesi
Üniversite	Otel
Öğrenci Kulübü	Şık Bir Restoran
Park	

■ Katılımcıların Atölye Değerlendirmeleri Egzersiz I

Amaç	Yazılı değerlendirme almak
Yöntem	Büyük Grup – Küçük Grup
Antrenör	1 Kişi
Süre	30 DK
Malzeme	Post-it Kağıtlar ve Kalem
Uygulama	Her katılımcıya üç post-it yapışkanlı kağıt verilir. Kağıtlara; • Öğrendiğim şey • Daha fazla öğrenmek istediğim konu • Hangi konulara dair zaten bilgim vardı Sorularının cevaplanması istenir. Bu post-it kağıtlar üç ayrı bölüme sorulara göre gruplanarak yapıştırılır. Sonra katılımcılar anonim olan diğer değerlendirme cevaplarına da göz atar. Grup içinde sesli okunması veya sadece kişilerin okuyup geçmelerine yönelik kısım antrenör tarafından karar verilir ve uygulanır.

■ Katılımcıların Atölye Değerlendirmeleri Egzersiz II

Amaç	Genel Değerlendirme
Yöntem	Büyük Grup
Antrenör	1 Kişi
Süre	30 Dk
Malzeme	Duvar kağıdı, renkli kağıtlar
Uygulama	Duvar kağıdına bir dart çizilir. Bölümlere ayrılır. Her bölümde değerlendirme konusu yazılır. Örneğin, konu, grup, kendi katılımım, yemekler vb. Katılımcılardan her bir konu için istedikleri yere bir nokta koymaları istenir. Merkez halkaya en yakın olan en olumlu, en uzak olan en olumsuz olarak değerlendirilir.

BÖLÜM 4

Sıkça Sorulan
Sorulara Cevaplar

■ **LGBTİ+ olmak dışarıdan fark edilebilir mi?**

LGBTİ+ kimlikleri ya da değil, hiç kimsenin cinsel yönelimi ve cinsiyet kimliği “fark edilebilir” değildir. Saç modeli, giyim tarzı, tavrı, dünya görüşü gibi şeyler karakteristik özellikleri ve performansı ifade eder. Performans, kimlik hakkında bilgi vermez. Benzer şekilde cinsiyetlere atadığımız rol ve davranışlar üzerinden varsayımında bulunamayız. Bunların hepsi çoğu zaman ataerki, heteroseksizm ve ikili cinsiyet rejiminden kaynaklı önyargılarla yapılan atamalardır. Kişi ancak cinsel yönelimi ya da cinsiyet kimliğine ilişkin bir beyanda bulunuyorsa bilgi sahibi olabiliriz.

■ **Bir insan lezbiyen, gey, biseksüel ya da trans olduğunu ne zaman anlar?**

Her lezbiyen, gey, biseksüel ya da trans kişi biriciktir. Herkesin kendini keşfetme süreci farklıdır. Bir eşcinsel kendini bildi bileli eşcinsel olduğunun farkında olabilir, bir başka eşcinsel bunu ergenlik yıllarında, bir başkası üniversite yıllarında veya daha sonra fark edebilir. Yani, genel bir anlama şekli ve zamanı yoktur, kişiden kişiye değişiklik gösterir. Cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliğine dönük baskı ve damgalama, bilgi eksikliği, toplumda ve eğitim sisteminde görünmez kılınması da bu süreçleri etkileyebilir. Yani sıra dışarıdan “tanı” koymak, “adlandırmak” homofobik, bifobik ve transfobik yaklaşımların tezahürleri olabilir.

■ **Eşcinselliğinizin nedenini araştırdınız mı?**

Eşcinselliğin nedeni, iki yüzyılı aşkın bir süredir araştırılıyor. Bir olgunun nedenini merak etme ihtiyacımız, onu değiştirme isteğimizle şekillenir. Eşcinselliğin nedenini bulmaya ilişkin hiçbir araştırma bugün, “eşcinselliğin nedeni budur” diyemiyor. “Heteroseksüelliğin nedenini” değil de “eşcinselliğin nedenini” araştırma çabası, bizim eşcinselliği “normal olmayan, doğal olmayan” bir olgu olarak algıladığımız sonucunu çıkarır.

■ Eşcinsellik genetik mi, çevresel mi, yoksa psikolojik mi?

Eşcinselliğin nedenine ilişkin yapılan hiçbir araştırma eşcinselliğin, heteroseksüelliğin, biseksüelliğin nedenini açıklayamamaktadır. Pozitif bilimler, açıklayamadıkları olgular için “çoklu neden” kuramı ile hareket etmektedirler. Yani eşcinselliğin, biseksüelliğin, heteroseksüelliğin nedeni genetik, çevresel, psikolojik vs. olabilir ya da hiçbiri olmaya-bilir. Ancak bizim sorgulamamız gereken, eşcinselliğin nedeni değil, eşcinselliği bir nedene bağlama ihtiyacı duyuyor olmamızdır.

■ Küçükken tacize/tecavüze mi uğradın?

Eşcinsel ve biseksüelliğin “normal bir yönelim olmadığı”, trans olmanın “normal bir cinsiyet kimliği olmadığı” mutlaka kötü bir deneyim sonrasında ortaya çıktığına ilişkin yaygın düşüncenin arkasında, ayrımcılık yatar. Cinsel şiddet ile cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği arasında birinin diğerini belirlediği bir ilişki yoktur. Bu yaklaşım bir yandan da cinsellik ile cinsel şiddet arasındaki farkı belirsizleştirir, cinsel şiddetin cinsellik değil de şiddet olduğu gerçeğinin üstünü örter. Öte yandan LGBTİ+’ların, LGBTİ+ olmayanlara göre cinsel şiddet de dahil her türlü şiddete daha açık hale getirildiği, haklarına ve toplumdaki eşit varlığına dönük müdahalelerin cinsel şiddet de dahil tüm şiddet türlerini yaygınlaştırdığı bir gerçektir.

■ Tarihimizde böyle bir şey yok. Batı’dan mı yayıldı acaba?

Araştırmalar gösteriyor ki insanlık tarihi boyunca cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği çeşitliliği her coğrafyada hep vardı. Bu soru, LGBTİ+ olmayı kendinden dışarı iterek onu düşmanlaştırmanın da bir ürünüdür.

■ LGBTİ+’ların dini inancı var mı?

Toplunun her kesiminde LGBTİ+’lar var olduğuna göre, her çeşit dini inançtan LGBTİ+’lar vardır. LGBTİ+ kişiler içinde Müslüman, Yahudi, Budist, Hristiyan ya da başka bir dini inancı olanlar olabileceği gibi, agnostik, deist, ateist olanlar da vardır. Burada önemli olan, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği üzerinden ortak paydası olan bir grubu diğer özellikler açısından da genelleme yaklaşımının yanlış olduğunun far-

kına varılması gerektiğidir. Ayrımcılık çoğu zaman ayrımcılığa maruz bırakılan grubu homojen görme eğilimindedir.

■ **LGBTİ+ olmak suç mu?**

Tarihin farklı dönemlerinde, farklı ülkelerde, LGBTİ+'lar sırf cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri nedeniyle hapse atılmış, öldürülmüş, işkenceye maruz kalmışlardır. Örneğin, Almanya'daki Nazi döneminde eşcinsellik suç sayılmış ve soykırım eşcinsellere de uygulanarak toplama kamplarında imha edilenler arasında eşcinseller de yer almıştır. Dünya'nın çeşitli ülkelerinde eşcinsellik ve trans olmak hâlâ suç sayılabiliyor ve ölüm cezasına varana kadar çok çeşitli şekillerde cezalandırılıyor. Ancak LGBTİ+ olmak Türkiye'de suç değil. Yani eşcinselliği yasaklayan herhangi bir kanun maddesi bulunmuyor. Bunun yanında, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıktan koruyacak yasalar da henüz Türkiye'de mevcut değil. Bu nedenle, yasalardaki bazı boşluklar ya da yoruma açık "genel ahlak" gibi kavramlar homofobik, bifobik ve transfobik yorumlamalarla LGBTİ+'ların aleyhine uygulamalara yol açabiliyor ve LGBTİ+'lar sırf cinsel yönelimleri ya da cinsiyet kimlikleri nedeniyle hukuksal süreçte ayrımcılığa uğrayabiliyorlar ve adil yargılanma hakları ellerinden alınabiliyor.

■ **İnsanlar neden LGBTİ+ olmayı şaka boyutuna taşıyor?**

Ötekileştirme araçlarından biri olarak da kullanılan mizah, her toplumda önyargıları besleyen, stereotipler yaratarak ayrımcılığı meşrulaştırmanın araçlarından biri olmuştur. Dil, ayrımcılığın kurulduğu ve yerleştiği alanlardan biridir. Hiçbir şaka sadece şakadan ibaret değildir. LGBTİ+ olmanın karikatürize edilmesi LGBTİ+'ları ötekileştirmenin araçlarından biridir.

■ **İlişkilerde birinin muhakkak daha baskın olması gerek, eşcinsel ilişkide kim kadın kim erkek oluyor?**

Hemcinsler arası duygusal / cinsel ilişkilerde birinin "erkek" diğeri "kadın" olması gerekmez. Ancak çift olmanın tek yolunun "heteroseksüel ilişki" olduğunu düşünenler, ilişkide kadın - erkek denge şartını

ararlar. Bunun heteroseksist düşünce biçiminin bir ürünü olduğunu söyleyebiliriz. “Baskınlık”, “sertlik”, “naiflik”, “edilgenlik” gibi tanımlanan özellikler, karakteristik özelliklere girer. Bir kişinin bu karakteristik özelliklere sahip olması; cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini belirlemez, ilişkisinde/ lerinde tanımladığı cinsiyet ifadesini değiştirmez ya da simgelemez.

■ Eşcinsellik bir zihinsel hastalık mıdır ya da duygusal bir problem midir?

Hayır. Psikologlar, psikiyatrlar ve diğer sağlık uzmanları, eşcinselliğin hastalık, zihinsel bozukluk ya da duygusal bir problem olmadığına hemfikirler. Yapılan yansız araştırmalar eşcinsel yönelimle duygusal ya da sosyal problemler arasında herhangi bir bağın olmadığını göstermiştir. Amerikan Psikiyatri Birliği 1973 yılında yeni araştırmaların önemini tüm zihinsel ve ruhsal hastalıkları içeren resmi el kitabından “eşcinsellik” terimini çıkartarak onayladı. 1975 yılında ise Amerikan Psikoloji Birliği bu değişikliği destekleyen bir karar çıkarttı. 17 Mayıs 1990 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü eşcinselliği hastalıklar listesinden çıkardı. LGBTİ+’ların maruz kaldığı nefret, ayrımcılık ve hak ihlallerine kamunun, yetkililerin, medyanın, politikacıların dikkatini çekmek için, 2004 yılından beri, bugün dünya genelinde kutlanıyor.

■ Eşcinsel ya da biseksüeller iyi ebeveyn olabilirler mi?

Evet. Eşcinsel, biseksüel ve heteroseksüel ebeveynlerce yetiştirilen çocukların karşılaştırıldığı çalışmalar sonucunda iki gruptaki çocuklar arasında zekâ, psikolojik uyum, sosyal uyum, arkadaşlarıyla iyi ilişkiler kurma, toplumsal cinsiyet rol kimliklerin gelişimi ya da cinsel yönelimin gelişimi bakımından hiçbir fark bulunmamıştır.

■ Neden eşcinsel ya da biseksüeller cinsel yönelimlerini başkalarına açıklıyorlar?

Toplumda yok sayılan, baskılanan bir cinsel yönelimi başkalarıyla paylaşmak hem bu baskıyı değiştirme yolunda önemli bir adımdır hem de birçok durumda açıklanmadığında otomatik olarak heteroseksüel

varsayılmanın önüne geçilebilir. Açılma denen süreçler biricik süreçlerdir ve herkesin açılma ya da açılmama konusunda iradesi ve motivasyonları kendine has olabilir. Ancak zorunlu heteroseksüellik dediğimiz herkesi heteroseksüel varsaymaya karşılık açılmak politik bir eylem olarak da görülebilir. Kimseyi heteroseksüel varsaymadığımız bir toplumsal düzleme ulaştığımızda belki açılmak gereksiz bir eyleme dönüşecektir ancak o güne kadar açılmanın kendisi varsayılmaya karşı bir irade beyanıdır.

■ **Kimi eşcinsel ve biseksüeller için açılma süreci neden zordur?**

Yanlış stereotipler ve önyargılar eşcinsel ve biseksüeller için açılma sürecini duygusal problemlerin ve kimi durumlarda şiddetin yaşana-bildiği zorlu bir süreç haline getiriyor. Eşcinsel ve biseksüellerin ayrımcılığın ve şiddetin hedefinde olması da açılma sürecini zorlaştırır.

■ **Eşcinsellik uzmanlarca değiştirilebilir bir kimlik midir?**

Eşcinsellik, uzmanlarca ya da herhangi bir dış müdahale ile değiştirile-bilen bir kimlik değildir. Heteroseksüelliği tercih edilmesi gereken bir yönelim olarak göstererek ona teşvik etmek amacıyla bireyin cinsel yönelimini değiştirmeye yönelik müdahaleler, ruh sağlığının kötü yön-de etkilenmesine yol açar. Bilimsel dayanak ve klinik kullanışlılıktan yoksun olan bu müdahaleler, günümüzde birçok ülkede yasaklanmış-tır. Değiştirilebilirlik sorusunun kendisi eşcinselliği istenmeyen, düzel-tilmesi gereken bir durum olarak varsayar ve bu varsayımın kendisi dahi homofobidir.

■ **Doğada eşcinsellik yok, doğanın dengesini bozmaz mı bu?**

Doğada birçok farklı canlı türünde eşcinselliğin olduğu araştırmalarla kanıtlanmıştır. Dolayısıyla, eşcinselliğin doğanın dengesini bozduğu düşüncesi büyük bir yanılgıdır; eşcinsellik doğaya ait bir gerçekliktir. Eşcinselliğin insan soyunun sonunu getireceğine yönelik komplo teo-risi de, cehaletten kaynaklanır.

■ Eşcinsel olmak günah mı?

Eşcinsellik üzerinden yapılan tartışmalarda kutsal kitaplarda yer alan bazı bölümlerden bahsedilmektedir. Bu konu farklı dinlerde farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Eşcinselliğin yasaklandığını savunan yorumların yanında, bu yasaklamanın rıza dışında gerçekleşen ilişkilere yönelik olduğunu savunan yorumlar da mevcuttur. Direkt olarak kutsal kitapta eşcinsel yönelimin günah olarak tanımlandığı ve cezalandırılması gerektiğine dair bir cümle geçtiği konusunda uzlaşa söz konusu değildir. Eşcinselliği günah olarak değerlendiren dini otoriteler yanında, bir kişinin cinsel yöneliminin o kişiyi günahkâr olarak tanımlamaya çağrı görüşü de, son dönemde bazı dini otoritelerce konu edinilen bir gündem olmuştur. Dinin eşcinselliğe ilişkin yorumları daha çok o toplumun dine yüklediği kültürel anlamlardan doğru ortaya çıkabilmektedir.

■ Eşcinseller neden bu kadar sekse düşkün?

Eşcinsellerin sekse düşkün olduklarına ilişkin bilimsel hiçbir veri yoktur. Bu, tamamen eşcinsellere yönelik bir önyargıdan kaynaklanmaktadır. Heteroseksüeller için cinselliğin olmadığı hal sorunlu olarak kabul edilmekte iken eşcinsellerin cinselliği düşünüyor olmasının sorun olarak görülmesi, eşcinsellerin cinsellik alanında maruz kaldıkları ayrımcılığın bir göstergesidir. Yanı sıra seks düşkün olmanın da kötü bir şey olduğunu ima eden ahlakçı yaklaşımın da bir ürünüdür. Sekse düşkün olmak da olmamak da kötü değildir.

■ Homofobik insanların genelde içten içe gizli eşcinsel olduğu söylenir. Ne kadar doğrudur?

Toplumsal yapı, herkesi, bütün toplumu, bütün toplumsal ilişkileri homofobik bir hale getiriyor. Tabii ki bütün bu ilişki ağlarında yetişen eşcinseller de homofobileriyle yüzleşmeleri gerekebilir. Ancak bütün homofobiklerin “gizli” eşcinsel olduğunu söylemek, eşcinsellere yönelik şiddetin toplumsal bir sorun değil, eşcinseller arasında bir sorun olduğunu öne sürmek anlamına gelebilir. Yanı sıra, bir grubun kendilerine dönük ayrımcılığın da faili olduğunu öne süren mantıksız bir yaklaşımdır.

■ Kadın kadına nasıl oluyor?

Her cinsel eylemin biricikliğini esas aldığımızda; kadın kadına ya da başka cinsiyetler arası cinsel birlikteliğin tanımını yapmamız mümkün değildir. Cinsel eylemin biçimini, o eylemi gerçekleştiren kişiler belirler. Bu sebeple “Kadın kadına sevişmek şöyledir” diyebileceğimiz bir tanım hiçbir zaman gerçekliğe değmez. Cinsel eylemin, sonunu ve sınırını partnerlerin belirlediğini akıldan çıkarmayarak, kadın kadına birlikteliklerin yine o birlikteliği yaşayan kadınlar tarafından uçsuz bucaksız bir performans denizinde belirlendiğini bilmemiz yeterli.

■ Penetrasyon gerçekleşmeden seks eksik olur, lezbiyenler dildo/strap-on kullanıyorlar mı?

Penetrasyon, cinsel eylemde kişilerin (kadın, erkek ya da cinsiyet ifadesi tanımsız fark etmeksizin) ancak tercih edeceği bir biçimdir. Herhangi bir biçimin tercih edilmiyor olması, cinsel eylemi eksik ya da fazla kılmaz. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği fark etmeksizin penetrasyon kişisel bir tercihtir. Lezbiyenler de tüm bu kişiler gibi, penetrasyonu tercih edebileceği gibi hiç eylemeyebilir. Dildo ve strap-on gibi penetre amaçlı opsiyonu olan seks oyuncakları, herkes içindir. Dileyen herkes kullanabilir. Bu oyuncakların kullanımı da yine isteğe bağlıdır.

■ Bütün kısa saçlı kadınlar lezbiyen midir?

“Kısa saç” stiline, bir lezbiyen saç modeli olduğu yönünde yanlış bir algı vardır. Saçları kısa, uzun fark etmeksizin kişi kendini ancak lezbiyen olarak tanımlıyorsa lezbiyendir.

■ Lezbiyenlerin görünmez olmasının sebebi sayıca az olmaları mıdır?

Herhangi bir şehirde, ülkede, bölgede, kıtada; dünyada kaç tane lezbiyen olduğu hiçbir zaman hesaplanabilecek bir alan değildir. Ancak açık kimlikli lezbiyenler üzerinden görünürlük ve görünmezlikten söz edilebilir. Bu sebeple, lezbiyenlerin sayıca az olmaları sebebiyle görünmez olduğu iddiası yanlış olur. Lezbiyenlerin görünmez olduğu düşüncesi ataerki ve cinsiyetçilik ile de çok yakından ilişkilidir.

■ Kadın kadına ilişkiler daha duygusal mı olur?

Kadın kadına ilişkilerin daha “duygusal” ya da daha “yumuşak” olduğu iddiası toplumda kadınlara biçilmiş cinsiyet rolleriyle ilgilidir. Bu iddia, “anaç”, “romantik”, “duygusal”, “sevgi dolu” ya da “zararsız” olduğu cinsiyetçi önyargıların bir ürünüdür. Kadın kadına ilişkilerin, herhangi karma başka bir ilişki türünden daha “duygusal” olduğunu söylemek bu sebeple yanlış olur.

■ Lezbiyenler toplumda geylere oranla daha hoşgörülle mi karşılanır?

Geyler ve lezbiyenler, kadın ve erkek kimlikleri üzerinden homofobinin farklı çeşitleriyle karşılaşılıyor olabilir. Farklı tür ayrımcılıklara uğruyor olmak, heteroseksist düzende bir kimliği diğerinden daha ayrıcalıklı kılmaz. Bu sebeple, lezbiyenlerin toplumda geylere oranla “daha hoş-görülle” karşılandığı iddiası yanlıştır.

■ Biseksüeller sadece kadın ve erkeklerden mi hoşlanır? Bu durum ikili cinsiyet rejimini desteklemez mi?

Biseksüellik birden fazla cinsiyetten hoşlanmak demektir, sadece “kadın” ve “erkek”ten hoşlanmak anlamına gelmez. “Biseksüel” kavramının çıktığı dönem cinsiyet politikaları ikili cinsiyet üzerinden tanımlandığı için “kadınlardan ve erkeklerden hoşlanmak” tanımı uzun süre kullanılmıştır. Güncel tanımı ikili cinsiyet rejimini destekler nitelikte değildir.

■ Biseksüeller bir tarafı seçemedikleri için kararsızlık yaşıyor olabilirler mi?

Biseksüeller de tıpkı diğer cinsel yönelimler gibi bir “taraf” seçmek zorunda değildirler. Monoseksüel olmamaları onları kararsız yapmaz.

■ Biseksüeller aldatır mı, çok mu sadakatsizdirler?

Biseksüeller de diğer cinsel yönelim ve kimlikteki insanlar gibi çeşitlidir. Aldatma, sadakat gösterme gibi özellikler karakter özelliklerine girer. Cinsel kimlikle alâkalı değildir.

■ **Biseksüeller kadınlardan mı daha çok hoşlanır, erkeklerden mi?**

Bunun genelleştirebileceğimiz şekilde belli bir oranı yoktur ve olması da beklenmemelidir. Kişiye monoseksüel olmadığı için bu şekilde bir karşılaştırma şart koşulamaz. Bir yandan biseksüellerin deneyimleri çeşitlidir. Hoşlantıların yoğunluğu zamanla değişebilir. Örneğin, bir biseksüel, erkeklerden daha fazla hoşlanmayı deneyimlerken hayatının başka bir döneminde erkeklerle hiç ilişkilenebilir. Bunlar kişiden kişiye değişebilen deneyimlerdir.

■ **Biseksüeller yarı heteroseksüel yarı eşcinsel midir?**

Biseksüeller başka cinsel yönelimlerin “yarısı”, kesişim kümesi değil, kendi cinsel yönelimleriyle tamdır.

■ **Biseksüeller hem kadın hem erkek midir?**

Biseksüellik cinsel yönelimdir kişinin insanlara duyduğu cinsel/romantik/entellektüel çekimi imler; beden anatomisi ya da cinsiyet kimliğini değil.

■ **Biseksüeller çok eşli midir?**

Tek eşli ya da çok eşli olmak; kapalı bir ilişki ya da açık bir ilişki yaşamak kişisel bir özellik olabilir. Kişinin hangi cinsiyetlerle ilgilendiği ile ilgili değildir.

■ **Trans olduğunuzu nereden biliyorsunuz?**

Pek çok insan çocukluğundan itibaren trans olduğunu bilir. Bazı trans insanlar, yaşamlarının ileriki dönemlerine dek trans olmanın ne anlama geldiğine dair dil ve kavrayışa sahip olmazlar. Ne var ki, çoğunlukla doğuştan gelen ve benlik duygunuzun merkezinde yer alan bir durumdur bu. Bir heves, “bir yaşam tarzı seçimi” ya da dönemsel olarak gelip geçen bir durum değildir.

Kim olduğunuzu tanımlayan ve değişmesi mümkün olmayan bir ögedir. Olduğunuzu bildiğiniz cinsiyet kimliğiyle tanınmamanızın son derece zararlı etkileri vardır.

■ Trans kadınlar kadın mıdır? Trans erkekler erkek midir?

Amasız ve istisnasız evet. Trans kadınlar kadındır, trans erkekler erkektir. Trans, cis gibi bir cinsiyet kimliğidir. Trans kadınların cinsiyet kimliği trans iken, cinsiyetleri kadındır. Trans erkeklerin cinsiyet kimliği trans iken, cinsiyetleri erkektir. Trans kadınları “daha az kadın” ya da trans erkekleri “daha az erkek” görmek, kişilerin kimlik, yaşam ve iradelerini yok saymak demektir. Transfobik ve cinsiyetçi bir yaklaşımdır.

■ Trans olmak için cinsiyet uyum/geçiş ameliyatı geçirmiş olmanız mı gerekiyor?

Cinsiyet geçiş ve/veya uyum süreci denilen süreç sadece cerrahi operasyonlardan değil; hormon terapisi, psikososyal ve hukuki süreçler gibi çok daha geniş süreçlerden oluşur. Her trans kişinin deneyimi de, istekleri de biriciktir. Haliyle bütün translar için bu süreçlere dair genelleyci bir yaklaşım doğru değildir. Trans olmak belirli vücut uzuvlarına sahip olmak (ya da olmamak) değildir. Bazı translar için cinsiyet uyum ameliyatı kimliklerinin önemli bir parçasıdır. Bugün bu ameliyata erişim son derece zor, transların ihtiyaç duydukları hizmetleri alabilmeleri için ciddi maddi yatırım yapmaları gerekiyor. Cerrahi operasyonlar ne olursa olsun, trans olmanın önkoşulu değildir. Kişilerin bedenleri ve tıbbi geçmişlerine ilişkin konular da kimseyi ilgilendirmez. Cis birine sormayı düşünmediğimiz bir soruyu, trans bir kişiye de sormamamız gerekir.

■ Translar eşcinsel midir?

Trans olmak bir cinsiyet kimliği, eşcinsellik ise cinsel yönelimdir. Transların cinsel yönelimleri eşcinsel, biseksüel, heteroseksüel ya da başka bir cinsel yönelim olabilir. Örneğin bir trans kadın aynı zamanda lezbiyen, bir trans erkek aynı zamanda gey olabilir.

■ Translar üçüncü cins midir?

Trans olmak üçüncü bir cinsiyet değil, cinsiyet kimliğidir. Trans kadınlar kadındır, trans erkekler erkektir. Ancak kendisini ikili cinsiyet rejimi dışında translar, non-binary kişiler de vardır. Cinsiyet sayıyla sayılamayacak kadar çok ve çeşitlidir.

■ İnterseksler kendilerini kadın, erkek ya da interseks/üçüncü cinsiyet olarak mı tanımlıyorlar?

İnterseksler çoğu zaman çocuk yaşta tıbbi müdahaleye zorlandıkları ve toplumsal baskı altında kalıyorlar ve kendilerine ikili cinsiyet rejimi içerisinde bir cinsiyet atanıyor. Bu atamayı tıbbi müdahale takip ediyor. Ancak interseksler, interseks olmayanlar gibi farklı farklı cinsiyet ve cinsiyet kimliğinde olabilir. Bilmenin tek yolu kendi beyan ve iradelerini dikkate almaktır.

■ Bir kişinin interseks olması cinsiyetinin muğlak, belirsiz, saptanamamış olduğu anlamına mı gelir?

Hayır. İntersekslerin “belirsiz” olarak kategorize edilmelerinin sebebi toplumda cinsiyetin hâlâ sadece “kadın” ve “erkek” ikiliğine sıkıştırılmış olmasıdır. İnterseksi belirsiz, bilinmeyen cinsiyet olarak görmek saygısızca ve intersekslerin bedenlerinin meşruiyetini hiçe sayan bir tutumdur. Bu tutum intersekslerin bedensel bütünlüğünün istenmeyen tıbbi müdahalelerle bozulabilmesine de yol açar.

■ İnterseks ve translar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?

En önemli farklılıklardan biri tıbbi alandadır. İnterseks kişiler rızaları dışında geri döndürülemez tıbbi müdahalelere maruz bırakılmaktadır. Translar ise kendileri rıza gösterdikleri halde bedenlerini ait oldukları cinsiyete göre yapılandırmak için istedikleri tıbbi müdahalelere erişememektedir. İnterseks bedenle ilgilidir. İnterseks olmak erkek ve kadın bedenleriyle ilgili toplumsal ve tıbbi normlara uymayan bir bedenle doğmak anlamına gelir. Trans ise cinsiyet kimliği ile ilgilidir. Trans olmak kişinin ona doğuştan atanan cinsiyetten farklı bir cinsiyette olmasıdır. Trans bireylerin çoğu tıbbi ve sosyal kadın ya da erkek normlarına uygun bedenlerle doğarlar. İnterseks ve transların ortak noktalarından biri de pek çok ülkede yasal tanınırılık ve kendi kaderini tayin etme haklarının verilmemesi. İnterseksler rızaları dışında tıbbi müdahaleye maruz kalarak, translar ise istedikleri tıbbi yardıma ve yasal tanınmaya erişemeyerek bu haklardan mahrum bırakılıyor. Her iki

grup da ikili cinsiyet sisteminin hüküm sürdüğü toplum içinde okullar, işyerleri, spor gibi farklı alanlarda ayrımcılık ve insan hakları ihlallerine maruz kalıyor.

■ **Doktorlar bir çocuğun “gerçek” cinsiyetinin oğlan ya da kız olduğunu söylüyorsa, bu çocuk interseks bedenini “gerçek” cinsiyetiyle uyumlayan tedavilerden fayda görmez mi?**

Doğumda “gerçek” cinsiyeti tespit etmek gibi bir şey yoktur. “Gerçek” cinsiyet olarak görülen iki cinsiyet, yani kadın ve erkek, bütün cinsiyet spektrumunu yansıtmaya yetmez. Çocuğun cinsiyet karakteristiklerini yapay şekilde değiştirerek ikili cinsiyet normlarına uydurmayı amaçlayan tedaviler, çocuğun fiziksel özerklik ve bedensel bütünlüğüne karşı açık bir ihlaldir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, interseks çocuklar üzerinde rıza dışı gerçekleştirilen ve tıbben gereksiz cerrahi ve diğer müdahalelerin, çoğunlukla geri döndürülemez sonuçlara, ciddi fiziksel ve psikolojik sıkıntılara yol açtığını, bunların çocuğun insan haklarını ihlal eden zararlı uygulamalar olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, interseks çocuklar dahi, bir çocuğun gelecekteki cinsiyet kimliğini öngörmek imkansızdır.

■ Temel Kaynaklar

- Sıkça Sorulan Sorular, 9. Baskı, Kaos GL Derneği
- Açık Sözlük, Kaos GL, Hazırlayan: Deniz Gedizlioğlu, 2020
- Kolaylaştırıcılar için Şiddetsiz Yöntemler El Kitabı, Şiddetsizlik Eğitim ve Araştırma Merkezi, 2016
- Safe Zone Project / <https://thesafezoneproject.com>
- Pusula: Gençlerle İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu, Avrupa Konseyi, 2002
- LGBTİ Bireylere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadeleye Yönelik İnsan Hakları Eğitimi Programı Eğitici El Kitabı, Uluslararası Af Örgütü
- Toplumsal Cinsiyet Konu(şma)ları: Gençleri Etkileyen Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hakkında Bir Kılavuz

